

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Lurq

893

Финансы глг:
Красная книга.

Архивы

2011

Լայ 9-2
893

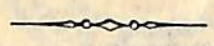
Ն. ՏԵՐ ԴԵՒՈՆԻԵԱՆ

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ ԱՅԻՐԵՆԱՐԱՆ

ԵՒ

ՅԵՐԱՍՏԱՆԻ ԱՊՏԱԳՐԱԿԱՆ ԵՂԹԵՐՑԱՐԱՆ 1880

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆ 2002

ԹԻՖԼԻՍ

Յովհաննէս Մարտիրոսեանի տպարան:

1880.

Բ. Բարոյակըթական դասից յետոյ ուսուցիչը պիտի անցնի առարկայի զննութեանն այն ձևով, ինչպէս ցոյց է տուած մեր «Բացադրական ձեռնարկի» մէջ: Նախընթաց դասի մէջ նա ուշադրութիւն էր դարձնում աշակերտներէ խօսելու ընդունակութիւնը զարգացնելուն, իսկ այստեղ — նորա դիտելու ընդունակութիւնը զարգացնելուն, այնտեղ աշակերտը պատմում էր, այստեղ քննում է, այնտեղ նա դատում էր, այստեղ հետազօտում է, այնտեղ գործ ունէինք գլխաւորապէս նորա երեւակալութեան, իսկ այստեղ — խելքի հետ: Այս երկրորդ կարգի վարժութեան չափը և աւանդելու եղանակը մանրամասն բացադրած լինելով մեր Ուսուցչական Ձեռնարկի մէջ, դասատուների ուշադրութիւնը դէպի նա ենք հրաւիրում. իսկ իւրաքանչիւր զննիչի և վերլուծիչի առարկայի վերայ բարոյակըթական պատմութիւններ պատմելու կարեւորութեան վերայ ոչ մի խօսք տուած չ'լինելով չիշեալ ձեռնարկի մէջ, մենք կրկին անգամ հրաւիրում ենք դէպի այն մեր ուսուցիչներէ լուրջ ուշադրութիւնը: Այդ բարոյակըթական պատմութիւնները, որ ուսուցիչներն իրանք պիտի կազմեն կամ քաղեն դանազան աղբիւրներից, պէտք է չարմար լինին աշակերտներէ մտաւոր կարողութեանը, և հետաքրքիր լինելուց դատ, անբովանդակ ևս չ'պէտք է լինին շատ առակներ և առասպելներ պէս:

Գ. Իրը զննելուց յետոյ ուսուցիչն անցնում է բառի վերլուծութեանն այն եղանակով, որ բացադրած է ձեռնարկի մէջ:

Արդեօք հարկաւոր է այստեղ կրկին և այն, ինչ որ մենք ասել ենք մի անգամ բառերը վերլուծելու մասին: Առաջին դասերի ժամանակ մենք բառը վանիկերի չենք բաժանում, այլ ուղղակի հնչիւնների այն ամենապարզ պատճառով, որ բառերէ իսկական տարրերը վանիկերը չեն, այլ հնչիւնները, և որովհետեւ մեր այլբենարանի մէջ վերլուծութեան առաջարկած բառերը միավանկ են կամ երկավանկ, ուստի և դժուար չէ նոցա ուղղակի հնչիւնների վերածել և ապա

հնչիւններից ուղղակի բառեր կազմել: Այդ վերլուծելու ժամանակ աշակերտները զանազանում են հնչիւնների տեսակները և առանց դժուարութեան հասկանում են, որ ճայնաւոր հնչիւնների վերայ ճայնը երկարում և փոքր ինչ հանգիստ է առնում: Իրքի նախապարաստական մասն անցնելուց յետոյ միայն ուսուցիչն սկսում է գաղափար տալ վանիկերի մասին. այդ նպատակով են կազմուած իրքի առաջին դասերը (1—4): Աջալիտով միավանկ, երկավանկ և բազմավանկ բառերը հասկացնելուց յետոյ, հետեւեալ դասերի ժամանակ (5—7) ուսուցիչը հասկացնում է աշակերտներին բառի և մտքի (նախադասութեան) մէջ եղած խոշոր տարբերութիւնը, առաջարկելով նախադասութիւններ նախ երկու բառից կազմուած (անուն և գործողութիւն) և ապա երեք (գլխաւոր առարկայ, գործողութիւն և երկրորդական առարկայ): Ութերորդ վարժութիւնը նուիրվում է անունների տեսակները հասկացնելուն, ինչպէս չորրորդ դասը նուիրուած էր նուազական—քնքռչական մասնիկների մասին գաղափար տալուն: Այնուհետեւ միւս դասերի ժամանակ այդ վարժութիւններն ընդարձակվում և լրանում են:

Ուրեմն մեր առաջարկած եղանակի մէջ մենք հետեւում ենք այն սխտեմային, որ սխտեմային կը հետեւէր ամենաչն փորձառու վարպետ, երբ կամենար իւր աշակերտին հասկացնել թէ ինչից և ինչպէս է շինվում տունը: Իւր նպատակին հասնելու համար, ճշմարիտ, նա կարող էր քանդել տունը և մէկիկ մէկիկ ցոյց տալ նորա բաղադրիչ մասերը, աղիւս, ցեխ, երկաթ և այլն, բայց աւելի նպատակաւոր կը լինէր ժողովել այդ նիւթերը (ինչպէս մենք ժողովում ենք հնչիւնները զանազան բառերից) և ապա կառուցանել շէնքը—նախ հիմքը, հիմքի վերայ պատերը, առաստաղը և այլն (ինչպէս մենք կազմում ենք նախ բառեր, յետոյ այլևայլ ձևի և ընդարձակութեան նախադասութիւններ): Այս ասելով մենք չենք հրքում այն եղանակի արժանաւորութիւնը, որ առաջարկում է նախ յօ-

ԱՌԱՋԻՆ ԱՍՏԻՃԱՆԻ ՀՆՁԻԻՆՆԵՐԸ, ԻՍԿ ԵՐԿՐՈՐԴԻ
ՏԱՌԵՐԸ (*)

Ե՛ա, Է՛կ, Ե՛ե, Ո՞ո, Ի՞ի, Բ՛ը, ու, Ե՛շ,
Կ՛ն, Կ՛կ, Տ՛ա, Բ՛բ, Դ՛ի, Հ՛ն, Ի՛ւ, Մ՛ճ,
Օ՛ղ, Դ՛ղ, Ս՛ս:

*) Գասառուսթեան եղանակէ մասկէ տես Բացադրական ձևւ-
նարկը, ուսուցիչներէ համար կաղնած:

ԱՌՍՐԿԱՆԵՐԻ ԶՆՆԵԼՈՒ ԵՒ ԲԱՌԵՐ՝ ՎԵՐԼՈՒԵԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՀՈՒՆ

ու, ն, շ, — ուշ, նուշ, ուշ ու նուշ:

Կատու

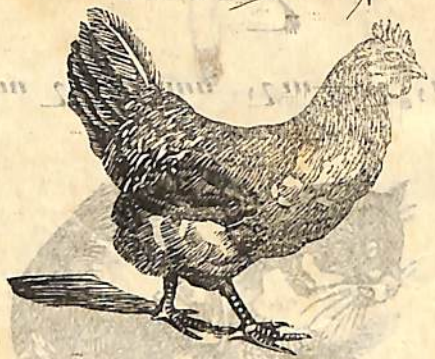
ա, ու, կ, տ, շ, ն: — ախ, կա, նա, նուշ

շուն, կուտ, տակ, տաշ, տուն, տան, տատ,
անուն, անուշ, աշուն, շուշան:

ԲԱՊ

ա, ու, բ, դ, կ, տ, շ, ն:—դա, դու, բու,
բուն, բան, բաշ, բակ, տակ, դատ, դանակ,
բանակ:

ՀԱՄ

ա, ու, հ, ւ, բ, դ, կ, տ, շ, ն:—նա, նաւ,
կաւ, բաւ, դաւ, բահ, ահ, շահ, հուն, հունդ,
հատ, հակ, հաւատ, հաւան, նաւակ,

ա, բ, ս, ժ, ջ, ի, ու, լ, ե
Ե, ի, Ե, Բ, Կ, Տ, Ը, Կ, —Տան,
Բադ, Ըուն, Կաւ, Զաւ, Տուն, Կուշ,
Եկ, Կաւ, Տակ, Դատ, Բադ:

ԷՂ-ԷՂԸ

ա, ու, է, բ: Է, Բ—Էդ, էն, կէտ, շէկ,
շուն—շունք. նուշ—նուշք. բադ—բադք.
հատ—հատք. բահ—բահք. նաւակք. դանակք:

ՄՆԴՈՒ

ա, ու, է, բ, մ, դ, ւ, Մ, Դ:—Եղ,
էկ, էն, եւ, եմ, մեղ, նեղ, աղ, մաղ, մատ,
կաղ, մուկ, մէկ, ուղտ, աղուն, ուղեղ, Մուշեղ:

Չատիկ	Մանեակ	Նաւակ	Մողէս
Սմբակ	Կաղամբ	Եղուն	Տիկին
Տասնեակ	Ուղեղ	Ոգնի	Եղան

3.

Շուշանիկ,	Ընտանի	Եւազան
Ընուշիկ	Ընտեղէն	Ուղեղիկ
Նշանակ	Եւետիս	Կոստանդին
Եւազակ	Ընբակում	Եմասիա
Բաւական	Սիսական	Եւազաման
Բանական	Հաւարուն	Ընուշաւան

4.

Շուն—շիկ	Էշ—իշուկ
Ընուշ—անուշիկ	Սկունդ—սկնդուկ
Շուշան—շուշանիկ	Տուն—տնակ
Եստղ—աստղիկ	Բուն—բնակ
Սան—սանիկ	Նաւ—նաւակ
Մանուկ—մանկիկ	Եղանի—աղանեակ
Ոստ—ոստիկ	Ոսկի—ոսկեակ

+

5.

Հոնր հասնում է: Սմբատը տեսնում է:
 Մաղը մաղում է: Սահակը սահում է:
 Շուշանը բուսնում է: Մովսէսը տեսնում է:
 Մողէսը սողում է: Ընուշը մանում է:
 Ղուկասը շինում է: Տունը ընկնում է:
 Սիսակը ուտում է: Չաւակս տանում է:

6.

Կատուն կուտէ Սմբատն եկաւ:
 Բամբակը կը բուսնի Ոսկանը տեսաւ:
 Սիմոնը կը տանէ Կաղնին ընկաւ:
 Մինասը կը տեսնէ Հոնր հասաւ:
 Հոնր կը հասնի Բամբակը բուսաւ:
 Տունը կը շինուի Ընուշը մտաւ:

7. 7.

Կատուն ուտում է մուկը:
 Հաւը տեսաւ կուտ:
 Սմբատն ունի մատիտ:
 Շունն ուտում է միս:

Շուշանիկն ունի շիկ:

Ենուշն ունի տիկին:

Ղուկասը կասէ զասը:

Սամսոնն ունի զանակ:

Բաղը ուտում է կուտ:

Մշակը կը տանէ սուազ:

Սիմոնն ունի շամամ:

Չաւակս ունի շամամիկ:

Եշտը կուտէ մաշ: ✠

8. *)

Շուշանիկ. Մինաս. Կոստանդին. Ե-

նուշ. Սիսակ. Եմբակ. Մուղեշ. Տիտոս.

Ղուկաս. Ոսկան. Իսահակ. Բաղէշ. Գատ.

Նշան. Հաւանակ:

Շուն, գէշ, կատու, ուղտ, եզր, եղնիկ,

մուկը, կէտ, կուղբ . . .

Հաւ, բաղ, բու . . .

Մեղու, բզէզ . . .

Կաղամբ, համեմ, կոտեմ, շուշան, շող-

գամ, բամբակ . . .

Հող, աղ, աւազ, ոսկի, սնդիկ, կաւ ✠ . . .

*) Տարբեր անուններ—յատուկ և հասարակ—տեղա ուղղադրութիւնը:

5400
38
893-2011

Պատկերէք թէ ինչ է Նկարուած այս պատկերի վերայ:

ԵՐՐՈՐԴ ԱՍՏԻՃԱՆԻ ՀՆՁԻՒՆՆԵՐՆ ԵՒ ՏԱՌԵՐԸ:

Յց. Րր. Գգ. Վվ. Չչ. Խխ. Օօ. Չճ.
Թթ. Զզ. Ծծ. Ռռ. Պպ. Յյ.* Լլ.
Քք. Փփ. Ֆֆ. Ժժ.

* յ Բառի սկիզբը (դաս 19)

յ Բաղմականկ բառերի վերջը

յ Միավանկների վերջը եւ բառերի մէջը

յ Բառի մէջը —ից յետոյ (դաս 24).

(դաս 21)

Գ. ցորեն: ց, Յ, ր, Ր:

Հաց	Յեց	Յուցակ	Ըսեղ
Յին	Յանկ	Կարաս	Կերակուր
Սուր	Կացին	Կորեկ	Կարկատան
Սար	Կարկուտ	Դարբին	Ըրաուտիկ
Կիր	Յերեկ	Բարտի	Ըրաբացի
Յաւ	Յողուն	Հացի	Դաշտեցի
Շոր	Կարմիր	Մկրատ	Դատաւոր

Սուրենն ունէր կ ա Ր մ ի Ր մատիտ:

Յորենն ունի ք ա Ր ա կ արմատներ:

Կաղնին ունի հ ա ս տ բուն:

Ըշակերտն ստացաւ դ ե ղ ի ն մատիտ:

Լս ունիմ ս ու Ր դանակ:

Շուշանն ունի ք ա Ր ա կ ասեղ:

10. գարի:—գ, Գ.

Գիբ	Միրգ	Կարգ	Մանգաղ
Գունդ	Բակ	Դեղին	Գաւազան
Սազ	Գարի	Գրիգոր	Եզգական
Մարգ	Գարուն	Գարեգին	Գեղեցիկ

Հար ուտում է հատիկներ բակումը:
 Երատար երգում է իր երգը դաշտումը:
 Դարբինը շինում էր կացին դարբնոցումը:
 Ես կարգում եմ դասս ուսումնարանումը:
 Գարին ու ցորենը բուսնում են արտերումը:

Սազ . . . Սազեր 1) Յորեն . . . Յորեներ
 Մարգ . . . Մարգեր. Գարի . . . Գարիներ

1) Այս և ոտրա նման վարժութիւններն աշակերանները դարձադուրում են նախ բերանացի և ապա դրաւոր: Հարկաւոր դիպուածներում ուսուցիչն ընդարձակում է գորանց, շատ անգամ նոյն խի աշակերտների միջնորդութեամբ:

Նաւ . . .	Սկրատ . . .
Մաղ . . .	Կարաս . . .
Բակ . . .	Կացին . . .
Շոր . . .	Արաւտ . . .
Ուղտ . . .	Գոմէշ . . .
Մաղ . . .	Գաւազան . . .

11. կով:—վ, Վ.

Վար	Կաւ	Հով	Եւազ	Որդի
Վաս	Սեւ	Սով	Ջաւակ	Ոսկի
Վարդ	Թիւ	Ծով	Նաւակ	Ոգնի
Վուշ	Հաւ	Կով	Եւազ	Ոստիկ

Կովեր... կով	Վանդակներ...
Վարդեր...	Ջաւակներ...
Հացեր...	Եւազաններ...
Հաւեր...	Վերարկուներ...
Նաւեր...	Ոսկիներ...
Ծովեր...	Ոգնիներ...

Գարեգինը և Վարդանը գրում են
 իրանց դասերը:—Յորենը և գարին հաս-
 նում են արտերում:—Գումշը և կովը ըն-
 տանի կենդանիներ են.—Բաղրատը և
 Վարդանուշը բարեսիրտ մանուկներ են:
 —Օւարուհին և Տիգրանուհին շարունակ
 աշխատում են:

12.

ոչխար: շ Զ խ Ս.

Խաչ	Խունկ	Խմոր	Չամիչ
Խող	Խակ	Գրիչ	Խաղող
Խոտ	Շունչ	Խրատ	Տախտակ
Սոխ	Սեխ	Խաշխաշ	Մոխիր

Գու վերցրիր իմ գրչահատը:
 Խաչատուրը վերցրեց Խորենի գրիչը:
 Վարդանուշը գնաց իրանց տուն:
 Գու կը գնես հարևանի հալը:
 Աշակերտներն ունին շատ գրիչներ.
 Ես ունիմ երկու մատիտ:
 Հովինն ունի հազար ոչխար:

Ո՞վ է հարուստ դասը . . . 1) Ո՞վ է մեռած . . .
 Ո՞վ է հարստացած Ո՞վ է խոտ ուտած
 Ո՞վ է գրում գրչով Ո՞վ է մարեխ ուտած
 Ո՞վ է հարուստ շորեր Ո՞վ է սղոցած
 Ո՞վ է հարուստ որսամասեր Ո՞վ է շոր ներշնչած

13. **Օձ: օ, Օ. ձ, Չ:**

Օղ	Չուկ	Արօր	Խուրձ
----	------	------	-------

1) Այս և սուրբ նման վարժութիւններ գործադրվում են նաև
 բերանացի և ապա կրկնութեան ժամանակ՝ զբաւոյր:

Օր	Գանձ	Արօտ	Գօտիկ
Չի	Տանձ	Չիաւոր	Կօշիկ
Չու	Մօտ	Չմերուկ	Գեղձանիկ
Չոր	Չազ	Խնձոր	Համբարձում

Օձը սողում է. նա ոտներ չունի:
 Գեղձանիկը երգում էր իր երգը:
 Լչսօր ես գնացի ընկերիս մօտ:
 Կա իր դասը սովորում էր տանձենու տակ:
 Համբարձումը գնաց տանձ ու խնձորի:
 Գաշտումը վար էին անում արօրով:

* * *

Օջը սողում է, իսկ չո՞ւնը . . .
 Ձին որչա՞ռում է, իսկ դեղձանի՞կը . . .
 Գորբը յարբում է, իսկ շո՞ւնը . . .
 Աշտնէրբը հարբում է, իսկ ուսուցիչը . . .

14. կաթ:—թ, թու.

կոթ	թութ	թումբ	թութակ
թան	թուկ	թուղ	թագաւոր
թաթ	թուշ	Երկաթ	թանկագին

Ոչևարից ու կովից կաթն են կթում:
 Մեր դրացին ունի մէկ թութակ:

Թորոսը երէկ թուզն էր բերում:
 Թուզը հասնում է աշնանը:
 Վահանը թութը շատ է սիրում:

Վռը խոտ է ուտում, իսկ հապո՞ւն . . .
 Աշխատուէր աշտնէրբը հարբում է, իսկ . . .
 Կայնով հարում են, իսկ սղոյո՞վ . . .
 Գանձով ճորվում են, իսկ ասեղո՞վ . . .
 Կաթը խմում են, իսկ հո՞ւր . . .

15. ջուր:—ջ, ջ:

Աջ	Ջահ	Ջրհոր	Ջրաբեր
Աջ	Գաջ	Ականջ	Ջրաղաց
Ջան	Ջորի	Ջնդան	Գարեջուր:

Արջը բնակւում է հանդերում. նա ուստում է միս և ուրիշ բաներ:—Մեր եկեղեցում կան ջահեր:—Ջանիկը գնեց երկու ջորի: Ջորին շատ օգտակար կենդանի է: Անջուր տեղերում ոչինչ է բուսնում:

16.

Ժ ա ո — ծ, Ժ, ո, Ռ.

Ծով	Կուրծ	Ծարաւ	Սոխակ
Ծիծ	Ծեծ	Ըծուխ	Ըռուակ
Ծուռ	Ծունկ	Ըրծիւ	Ըռուտուր
Քառ	Ծիրան	Ծիծեռնակ	Ծիածան

Ծիծեռնակը, արտուտը և սոխակը ձրմեռը գնում են տաք երկիրներ:—Ըրծիւը գիշատող թռչուն է. նա շատ բարձր է թռչում և մեծ մեծ ծառերի կատարներին է իրան համար բուն շինում:—Չմեռը շատ թռչուններ հեռանում են մեր երկրից, իսկ գարնանը վերադառնում են մեր կողմերը:

17. ապակի: — պ, Պ:

Սեպ	Մարուստ	Պատ	Կուպիտ
Կապ	Կապիկ	Պահք	Պանդոկ
Պանիր	Պետրոս	Պարսպ	Կարսպ

Պանիրը շինում են կաթնից. նա օգտակար ուտեստ է:—Պետրոսը կոտրեց իրանց հարևանի ապակիները. նա անկարգ տղա է:—Ծիտը էլ գնում ուրիշ երկիրներ. նա ձմերող թռչուն է:—Ծիծեռնակը էլ մնում մեր երկրումը. նա տարազնաց թռչուն է:

- Ինչից են շինում չամիչը . . .
- Ինչից են շինում ածուխը . . .
- Ինչից են շինում գրչիչը . . .
- Ինչից են շինում միսսն ու դասակը . . .
- Որտեղ են բուսնում ցորենն ու գարբն. . .
- Որտեղ են բուսնում հմերուխն ու սեխը . . .
- Որտեղ են բուսնում հոպենն ու համեմը . . .

18. ճ ա ն ճ: — ճ, Ո՞:

Ճիռ	Մած	Ճակատ	Չանգակ
-----	-----	-------	--------

Ռար Ռանկ Ծամեր Ռակնդեղ
 Կարձ Խիղճ Զուլթակ Ռօճանակ
 Ռօճ Կարիճ Ռախարակ Ռանապարճ

Ռանձը, մոծակը, բզէզը և թիթեռը մարդուս ոչինչ օգուտ չեն հասցնում: Ռանձերը, մոծակները, բզէզները և թիթեռները ձմեռը սատկում են. աշնանը նրանց ձուերից նոր ձագեր են դուրս սողում: — Կարիճը շատ վտանգաւոր միջատ է. սև կարիճի կծածից շատ անգամ մարդս մեռնում է:

19. յ. Յ:

Տանձ—տանձի—տանձենի:

Խնձոր—խնձորի—խնձորենի:

Կեռաս—կեռասի—կեռասենի:

Թուլթ—թիթի—թիթենի:

Նուշ—նշի—նշենի:

Թուզ—թզենի:

Նուռն—նռնենի . . .

Յ ու ն ա պ — յ ու ն ա պ ի:

Սօսի, բարդի, հացի . . .

* յ տառը բառի սկզբում:

Յարկ, հարկ, յարգ, յարդ, հարթ, յամր, համր, յատակ, հատիկ, յետ, հետ, յամառ, համար, յիսուն, Յիսուս:

Ծառն իր պտուղեցը կը ճանաչուի:

Չար մարդից բարի բան մի սպասիր:

Կաղնի ծառը ապրում է շատ յիսուն տարիներ:—Յամառ տղան ոչ մէկից յարգ չէ դանում:

Մեր տան յատակը շինած է տախտակից:

Չեր տան յատակը և յարկը ծածկուած են տախտակով:—Յիսուսը սիրում է բարի մանուկներին:

20. քար: ք, ք:

Քիթ Քամք Քամի Եղաքար
 Քեռի Քաղաք Սարք Որձաքար
 Քաթան Քացախ Մատանիք Քարասիրտ
 Քանոն Քարտաշ Եքաղաղ Քարեղէն

Պարեզինն իր ճիւղ համար գնեց գեղեցիկ թամբ:—Չեր տունը շինած է քար ու կրից:—Պետրոսը քաղաքում գնեց քանոններ:—Աքաղաղը գեղեցիկ թռչուն է. նա հպարտ—հպարտ ճեմում է բազումը և հաւերին պահպանում:

* *

Մեշը բաշտ է, իսկ բաշտիւն . . .
 Քայտիւն լիւն է, իսկ սո՛րճը . . .
 Հայը փոփոկ է, իսկ երկ՛ուկ . . .
 Ոչխարը կարծր է, իսկ սոսկաբաշտ . . .

21. յ Յ:

Կաթսայ, քահանայ, գաթսայ, յետոյ, երեկոյ:

Այ, էյ, թէյ, վայ, հայ, բայ, օյ:

Մայր, հայր, եղբայր, հօրեղբայր, այծ, կայծ, այս, այդ, այն, այգի, այրի . . .

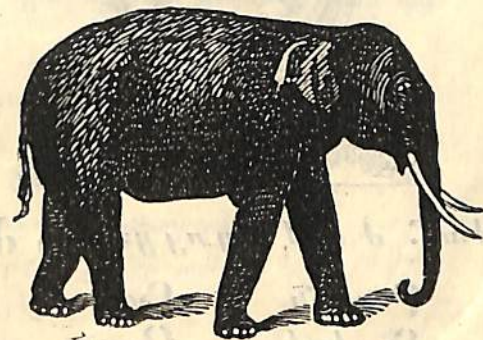
Հայրը տան համար կաթսայ և թէյի գաւաթ գնեց:—Մայրս ինձ համար գաթսայ թխեց:—Այսօր մինչև երեկոյ մենք

այգումն էինք՝ յետոյ երբ մութը կոխեց, տուն գնացինք:

22. ալիւր: լ իւ.

Կալ	լ եղու	Լնիւ	Լրին
Բալ	լ ուսին	Լգնիւ	Լղբիւր
Սալ	լ եղակ	Կուիւ	Լղիւս
Լուծ	լ ապտեր	Թիւ	Իւղ

Պիւղացին ցորենը կալսում է կալում: Աշխատասէր մարդու դրանք քաղցածութիւնը չի մօտենալ:—Եկէկ հայրս մի բնօր ալիւր բերեց գիւղեց:

23. փիղ: փ, ֆ, ֆ, ֆ:

Փող	Փուք	Փլաւ	Փուրզոն՝
Փոս	Փակ	Փողոց	Մափրաշ
Փոր	Փայտ	Փականք	Քէֆ
Թեփ	Չափ	Կանեփ	Փէս

Փիղն ամեն կենդանիներից մեծն է:
 Հայրս ֆուրզոնով փայտ է կրում:
 Մեր փողոցում կան փայտէ տներ:
 Չկան մարմինը ծածկուած է թեփով:
 Կանեփի թելից թուկեր են շինում:

24. ժամ. ժ ա մ ա ց ո յ ց:—ժ, ժ: յ 1):

ժիր	Բաժին	Բոյս	Եշխոյժ
Կուժ	Բաժակ	Յոյս	Համբոյր
ժանգ	Բժիշկ	Քոյր	Պարոյր
Ուժ	Ժողով	Գոյժ	Եռույտ

1) ; տաւը բառի մէջ, ունի յետոյ:

Եռաւտեան ես վարժարան եմ դնում:
 —Ութ ժամին մեր դասերն սկսվում են:
 —Երեկոները մի երկու ժամ ես պատ-
 րաստում եմ միւս օրուայ դասերս:—Քոյրս
 նոյնպէս սովորում է ուսումնարանում:
 Ծոյլերի նման մենք մեր յոյսը ուրիշների
 վրայ չենք դնում:
 Հայրս միշտ խրատում է մեզ, որ մեր
 ժամանակն իզուր չ'կորցնենք:

Խելօք երեխան այսպէս պիտ լինի—
 Կանուխ պիտ դարթէ, շուտ քուն պիտ մանի.
 Պիտի չ'ը մաշէ սիրտը հօրն ու մօր,
 Կարոց պիտ երթայ, կարգայ ամեն օր:

Լուսացաւ, լուսացաւ,
 Լուսն է բարին,
 Ծիտըն է ծառին:
 Աշխատաւոր, վերկայ բանի,
 Ծոյլ մարդու քունը տանի:

Ամբողջ այբուսքներ:

ա, բ, գ, դ, ե, զ, է, ը, թ, ժ, ի, լ, լւ, ծ, կ, հ, ճ, զ, Ճ, մ, յ, ն, շ, ք, ջ, պ, ջ, ո, ս, վ, ա, ը, ց, ՚, փ, ք, և, օ, ֆ:

եօ

ա, բ, գ, դ, ե, զ, է, ը, թ, ժ, ի, լ, լւ, ծ, կ, հ, ճ, զ, Ճ, մ, յ, ն, շ, ք, ջ, պ, ջ, ո, ս, վ, ա, ը, ց, ՚, փ, ք, ե, օ, ֆ:

ա, բ, գ, դ, ե, զ, է, ը, թ, ժ, ի, լ, լւ, ծ, կ, հ, ճ, զ, Ճ, մ, յ, ն, շ, ք, ջ, պ, ջ, ո, ս, վ, ա, ը, ց, ՚, փ, ք, ե, օ, ֆ:

Գլխագրերը

ա, բ, գ, դ, ե, զ, է, ը, թ, ժ, ի, լ, լւ, ծ, կ, հ, ճ, զ, Ճ, մ, յ, ն, շ, ք, ջ, պ, ջ, ո, ս, վ, ա, ը, ց, ՚, փ, ք, ե, օ, ֆ

Աստուծոյ Յէջիս է ճարած այս պատկերի վրայ.

(ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐԲ ԸՆԹԵՐՅԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՅՐՈՒԲԵՆԻՑ

ՅԵՏՈՑ)

25. Դասական առարկաներ և խաղալիքներ:

Դասական առարկաներ. Գիրք, գրիչ, քանոն, մատիտ, տետրակ, գրատախտակ, քարետախտակ, քարեգրիչ, Թանաքաման, գրչահատ, գրչակալ, կաւիճ . . .

Խաղալիքներ. Գնդակ, տիկին, հոլ (բզզան), վէզ, պտուտակ, չելեկ, չելկափայտ . . .

Քարեգրիչ. Գնդակ. Մատիտ. Տետրակ. Տիկին. Քանոն. Թանաքաման. Հոլ. Զիլիկ. Գրչահատ. Վէզ, Գրատախտակ. Պտուտակ . . .

Գիրք կարդա, կարդացածդ հասկացիր: — Ինչոր գրուեցաւ գրիչով, չի հանուիլ բահով բրիչով:—

Մատիտը մատիտ, կօշիկը ոտիդ, ճամբայ որ երթաս, միշտ լինին մօտիդ—Հոյը կուզէ խարազան, որ պըտոյտ գայ անխափան:—Վէզի կարմիրն է սիրուն, վաստակ է խփողներուն:—Չուն ցատկէն օգտակար՝ շարժմունք է մանկանց համար:

Առածներ. Գիրք—մէջը քաղցը մերգ:—Ով կը կարդայ նա մարդ ա:—Ով կը խաղայ, նա կը կաղայ: Ով որ աշխատի, նա կուտի:

Հանելուկներ. 1. Գլուխս կտրեցին, սրտիս նանեցին, զինի խմացրին. լեղուս բացուեցաւ, խօսիլ սկսաւ:

2. Քանի որ ծնծը կուտէր, ուրախութեամբ կը պտտէր, երբոր ծնծը վերջացաւ, ընկաւ գետին ու մեռաւ:

Աքաղաղ (մանկական երգ)

Գու ինձ ասա, աքաղաղ,
Ոսկէ կատարեղ մատաղ,
Կարմիր մերուքիդ մատաղ,
Ինչք ես շուտ արթնանում,
Բարձր բարձր երգ ասում,
Քաղցը քունս խանգարում,

Դասատուն

Դասատան մէջ նստած են մանուկներ: Մանուկներէ առաջ կանգնած կամ նստած է վարժապետը: Վարժապետը սովորեցնում է: Մանուկները սովորում են: Նրբոր վարժապետը ներս է մտնում, աշակերտները ոտի են կանգնում և աղօթում են. յետոյ նորանք նստում են և իրանց դասերը սովորում: Մանուկները դասատանը կամ կարգում են, կամ զրում. երբեմն նորանք նկարում են: Շատ անգամ հաշում են թուերով: Դասատանը զրած է մի մեծ դրատախտակ: Գրատախտակի մօտ զրած է կաւիճ և սպունգ: Աշակերտների առաջ զրած են քարետախտակներ: Քարետախտակների վերայ զրում են քարեգրիչներով:

Ո՞վ է նստած դասատան մէջ:—Ո՞վ է կանգնած աշակերտների առաջ:—Ի՞նչ է անում վարժապետը:—Ի՞նչ են անում աշակերտները:—Նրբ վարժապետը ներս է մտնում, աշակերտներն ի՞նչ են անում:—Ի՞նչով են պարապում նորանք: Ի՞նչ կայ դասատան մէջ բացի գրատախտակից:

26. Ուտելիք և խմելիք

Ուտելիք. Հաց, արգանակ, սպաս, խորոված, մածուն, սեր, փլու, դաթայ . . .

Խմելիք. ջուր, թէյ, սուրճ, գինի, գարեջուր, կաթ . . .

Գանձ. Կանձ. Հաց. Գրիչ. Գնդակ. Մածուն. Մատիտ. Սեր. Սուրճ. Քարեգրիչ. Ձիկափայտ. Գրչահատ. Փլու. Տապակած. Խորոված . . .

Առաջ ներ. Աղ ու հաց, սկառ բաց:—Հաց ու պանիր, կեր ու բանիւր:—Հացը կորածը սուրբ չի կտրել:—Սերը սովորը կուտի, թանք մոլորը:—Վուշտը սովածին մանր կը բրդի:— Ջուրը եր գնացած տեղովը կերթայ:—

Հանելուկներ. 1. ձերմակ տակառիկ, մէջն երկու ցեղ ընպելիք:

2. Օրան օրան շուռ է դալիս, ոտներ չունի ման է գալիս, բերան չունի կուլ է տալիս:

3. Զգեստը բոլոր կապուտ է, մարմինը զուտ սպիտակ. զուխը սուր վեղարի նման. ոտը խոնչի նման տափակ:

Ջողջոկ և միասին

Վարդանիկն ու Սաթենիկն իրար հետ խաղում էին: Վարդանիկն իւր հոյն էր պտտացնում. Սաթենիկը տիկինով էր խաղում: Վարդանիկը բարկացաւ Սաթենիկի վերայ. իմ հոյնն մի՛ մօտենար, ինձ հետ խաղ մի՛ անիր—ասաց:— Դու էլ իմ տիկինին մի՛ ձեռք տար, պտտախանեց Սաթենիկը նեղացած:

Մանուկներն յօնքերը կախեցին: Նորանք հեռացան
իրարից և սկսեցին ջոկջոկ խաղ անել: Բայց մենակ սկսած
խաղը երկար չքաշեց և մեր մանուկները շուտով վեր
դցեցին իրանց խաղալեքները:

Մանուկները իրանց խաղն ինչի՞ չհարունակեցին.

Գառնուկ

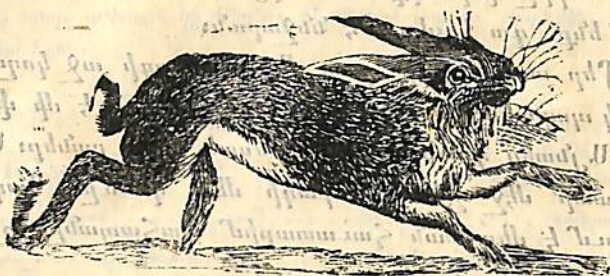
Սիրուն, անմեղ իմ գառնուկ,
Բուրբբո սպիտակ ու փափուկ,
Դաշտ վազեցով ու արօտ,
Մօրդ քաշում ես կարօտ.
Մի՛ լար, գառնուկ սիրական
Փոքրիկ տղև դու նման,
Կը գայ մայրըդ. հետը շատ
Կը բերէ քեզ անուշ կաթ:

27. Առարկաների թիւն և կարգը

Թիւր. Մէկ, երկու, երեք, չորս, հինգ, վեց. . .
Կարգը. Առաջին, երկրորդ, երրորդ, չորրորդ,
հինգերորդ, վեցերորդ. . .

Առաջինը. Իմացողին մին, չեմացողին հազար:
Մին ատան, հինգ լսէ, հինգ չափէ, մին կտրէ:

Հանելուկներ. 1. Մէկը մէկէլի վրայ, վեցի կէտը կը դառնայ:
2. Երկուսը մէկին, երեքն երկուսին, մէկմէկու հետ խառնեցին, բաժա-
նել չ'կարացին:

Նապաստակ (երգ)

Մի՛ վազեր այդչափ արագ,
Իմ սիրունիկ նապաստակ,
Շատ պատիկ ես տակաւին,
Թաթիկներդ կը յողնին:
Կաց՝ քեզ համար հաց բերեմ,
Շաքարեղէն ուտեցնեմ,
Մինչ մեծանաս զօրանաս,
Ցատիկեով մօտըս խաղաս.
Ծանրը-ծանրը կը քայլես
Սիրտըս վեր վեր կը հանես.
Կարձակեմ քեզ ապա ես
Կերթաս, ազատ կ'արածես:

Տուն:

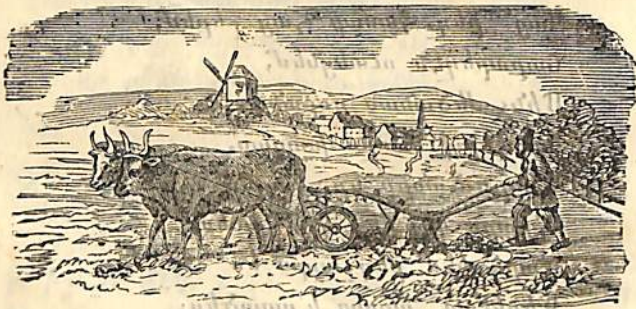
Մեր տունը մեծ է. նա ունի երեք սենեակ և մի
խոհանոց: Սենեակներից մէկում ես ու եղբայրս մեր դա-
սերն ենք սովորում: Երկրորդ սենեակում մենք ճաշում
ենք: Նորա մէջ դարսած են շատ աթոռներ, մի մեծ սե-

ղան և ուրիշ կարասիք: Ամենից մեծ սենեակում մենք
քնում ենք, դա կոչվում է ննջարան:

Մեր տան բազը շատ մեծ է: Բազի աջ կողմը մի
փոքրիկ պարտէզ կայ, իսկ ձախ կողմը շինած է մի փայտէ
տնակ: Այնտեղ դրած են ամեն տեսակ մանր բաներ: Առա-
ջին պատի մէջ շինած է բազի մեծ դուռը: Բազումը
բնակվում է մեր տան հաւատարիմ պահապանը—չուներ:

Ի՞նչ տեսակ տուն ունիք դուք:
Քանի սենեակ ունի ձեր տունը:
Ո՞ր սենեակէ մէջ ինչ էք անում:
Ի՞նչ կայ շարուած սենեակների մէջ:
Ի՞նչպիսի բազ ունի ձեր տունը:
Ի՞նչ կայ շինուած բազի այս և այն կողմերը:
Ո՞վ է պահպանում տունը:

Ի՞նչ բան է տունը.— Ի՞նչից են շինում տները.— Ել ի նչ շինու-
թիւններ դիտէք:

28. Գործիք

Դանակ, դգալ, պատառքաղ, ասեղ, մկրատ, ու-
րագ, կացին, թուր, դուր, մուրձ, սղոց, արօր, շղթայ,
թիակ, մանգաղ, մաղ, գերանդի, եղան, բահ, հրացան...
Առաձներ. Խոփո սուր ա, հանդը բաժանովի է:—
Բզի գլխին բռնցքով տալ չի լինիլ:— Ուրագն իր կոթը ոչ տաշիլ:

Հանելու կներ. 1. Տապանը փայտ է, մեռելն երկաթ է, երրոր
ձայն կը տայ, աշխարհ կը թնդայ: 2. Փծած փայտը փորեցին, առիւծը
մէջը Թաղեցին:

Ինչո՞վ ինչ են անում:

Կայծուղ հարում են, իսկ սղոցով... Ի՞նչ են անում տնե-
րով... Գրչով... արօրով... Ծանգաղով... պտերով...
Դանակով... պատառքաղով... սղոցով... Թուրով... Դու-
րով... Դո՞ւրով... Կողպէ՞րով... 1)

Ի՞նչ գործիք դիտէք որ միեւնոյն ժամանակ դասական առարկայ լինի:

Գիւղացին և վարունգը:

Գիւղացին գնաց պարտէզ, վարունգ գողանալու:
Փորսող տալով մօտեցաւ մարգերին և մտածում էր. Ահա
կը քաղեմ մի տոպրակ վարունգ և կը տանեմ, կը ծախեմ.
այն փողերով մի հաւ կառնեմ: Հաւը ձու կածէ, թուխս
կը նստի, ձագեր կը հանէ: Ձագերը կը մեծացնեմ, կը ծա-
խեմ և մի խոզ կառնեմ: Խոզը մի տարումը երկու երեք
անգամ կը ծնի, կը բազմանայ: Խոզի գոճիքը կը վաճառեմ,
մատակ ձի կառնեմ. ձին քուռակ կը բերէ: Քուռակը կը
մեծացնեմ, լաւ դնով կը ծախեմ, մի տուն կառնեմ և
առաջը պարտէզ կը շինեմ: Պարտէզ կը շինեմ, վարունգ

1) Բոլոր այս թերթի տխապատու թիւները միեւնոյն ժամանակ և
զբաւօր վարժութիւններ չիւթ են: Աւտուցիչը՝ այդ կը թու թիւներէ
ժամանակ, հըաւիրում է աշակերտներն ուշադրութիւնն այն բանին,
որ նորտ կարողանան որոշել, թէ նախադասութեան որ անդամը պա-
կաս է առաջարկած կը թու թիւն մէջ, ի հարկէ պաւանց այդ անդամը
քերականական անունը յիշելու: Այնուհետեւ պատուիրում է զբաւօր
ներկայայնել իբան, պակաս անդամները լրացնելով:

կը ցանեմ և պահպաններ կը կանգնացնեմ, որ դող
 չ'մտնի: Պահպաններ կը կանգնացնեմ, որ վարունդները
 պահեն և ինքս էլ ծածուկ կը դամ և կը կանչեմ: «Ե՛յ,
 դուք, լաւ պահպանեցէք»: Գիւղացին տօնպէս մտքի մէջ
 էր ընկղմած, որ մոռացաւ, թէ ինքը օտարի պարտի-
 զումն է, և բարձրաձայն կանչեց: Պարտիզպանները զար-
 թեցան, վերայ թափեցին և լաւ թակեցին:

Հնչում էն (ի՞նչու) . . . Կանգնում էն . . . Կերում էն . . .
 Հարում էն . . . սղոցում էն . . . Գրում էն . . . Երկուսը ծէծում
 էն . . . սրում էն . . . Կարում էն . . . չեում էն . . . Կերում
 էն . . . սղոցում էն . . . սաղոցում էն . . .

29. Կարասիներ և ամաններ

Կարասիք. Սեղան, աթոռ, բազկաթոռ, դահա-
 ւորակ (դիւան), օրօրոց, պահարան, նստարան . . .
 Ամաններ. Գաւաթ, ափսէ, բաժակ, կուժ, հեշ-
 տաեռ, կաթսայ, թաւայ, սինակ, շէշ . . .
 Առածներ. Ա՛յ կուժ, քեզ ասեմ, այ կուլաց, դու
 իմացիւ: Սե բաժակ ջուր, ով ուզէ տուր: Կուժը ջրե ճա-

նապարհին կը կտորի: Աւելորդ կահ—կարասե՛ պատճառ է
 շատ մնասի:

- Հանելուկներ. 1. Չորս եղբայր մէկ զղակի տակ կարծում եմ
 թէ չ'գտար:
 2. Վերեւից երիկ, ներքեւից զոնակ, մէջ տեղումը ջուր ու կրակ:
 * * *

Մտնողը գործի է, ինչ գտաւնէ աման է:—Ի՞նչ բան է
 հայը . . . սորձը . . . սղոցը . . . Գնիչը . . . Գնորուիչը . . .
 սեղանը . . . Գնիչի . . . Կախարհ . . . Կահարհայն . . . Կահար-
 րուիչ . . . Կախ . . . Կար . . . Կար . . . Կար . . . Կար . . .
 Կար . . . Կար . . . Կար . . . Կար . . . Կար . . .

Կթի կով:

Մէկ մարդ մի կով ունէր: Կովն ամենայն օր նորան
 մի կովկիթ կաթն էր տալիս: Այդ մարդը հրաւերք պիտի
 անէր, այդ պատճառով տասն օր շարունակ չ'կթեց կովը,
 որպէս զի աւելի շատ կաթը կթէ: Նա կարծում էր, թէ
 տասներորդ օրը կովը տասը կովկիթ կաթը կը տայ:

Բայց երկար ժամանակ չ'կթուելուց կաթը ետ տուեց
 կովի ծծերում, և նա առաջուանից աւելի քիչ կաթն
 ստացաւ:

Պանաւն ու Տաւր:

Հան ամեն օր մի մի ձու էր ածում: Պառաւր մտա-
 ծեց, որ եթէ շատ կուտ տայ, հաւն էլ երկու-երեք ձու
 կածէ օրական: Մտածեց և կատարեց: Հաւը պարարտա-
 ցաւ և էլ ձու չ'ածեց:

Առաւօտեան աղօթք: *

Փառք ստեղծողես, որ քուն անուշակ
 Տուաւ իմ աչքիս, արթնացրեց հիմակ,
 Ծագեց իմ վրաս կարմիր արևիկ,
 Ինձ քաղցրիկ բարև տուաւ իմ մայրիկ,
 Հայրս համբուրելով առաւ ինձ գիրկը,
 Ինչպէս որ հովիւ գրգուէ գառնիկը:
 Աստուած իմ և Տէր, մինչև այս կէտիս
 Գու ես պատրաստել իմ ամեն բարիս.
 Տուր որ անմեղիկ մնամ մշտական,
 Շատին սիրելի, քեզ հաճոյական:

* *

Արթուրեան ի՞նչ է անում—վարժապետը սովորեցնում է:—
 Ի՞նչ են անում աշակերտները . . . Գահանան . . . էրկրագործը . . .
 վաճառականը . . . հովիւն . . . որսորդը . . . չինարտը . . . Էրու-
 արը . . . Կարասը . . . հոգեւորը . . . աշխատասէր աշակերտը . . .
 Ժողը . . . չին . . . հովը . . . հարսան . . . Տեղան . . . շունը . . .
 Փոփոխեցէք առարկաների Թիւր եւ գրեցէք:

Երկու գիւղացի

Գիւղացին սայլով խոտ էր տանում: Նորան պատա-
հեցաւ մի ուրիշ գիւղացի:

— Բարի աջողում:

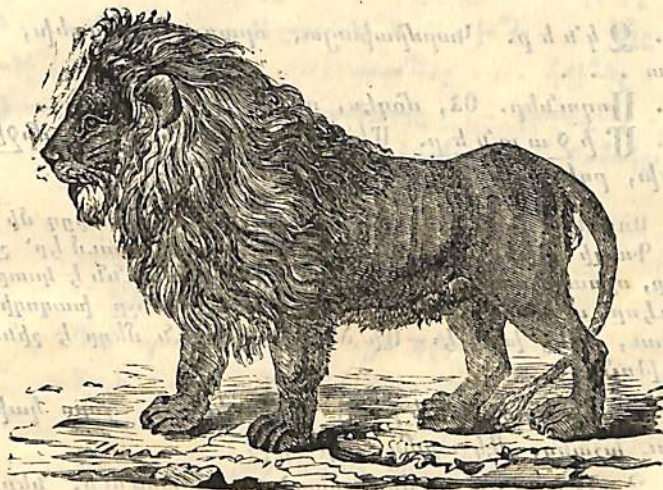
«Աստուծու բարին»:

— Այդ ի՞նչ ես տանում:

«Փայտ»:

— Ի՞նչպէս թէ փայտ. չէ՞ որ դա խոտ է:
 «Եթէ տեսնում ես, որ խոտ է, էլ ինչի՞ ես հարցնում
 Ինչ որ գիտես, նորս Տասնն Թ հարցնիր»:

30. Կենդանիներ:

1. Չորքոտանի կենդանիներ: Ձի, կով,
գայլ, արջ, կատու, շուն, փիղ առիւծ . . .

2. Թռչուններ: Ծիծեռնակ, սոխակ, հաւ,
արծիւ, բու . . .

պխի խոր փոսի մէջ պահուել: դուրս արի այդ մութ
ճակից, արածիր պայծառ արևի տակ:»

Ենորհակալ եմ բարի խորհուրդիդ համար. ես կաշ-
խատեմ կատարել նորան, երբոր դու կը հեռանաս այս
տեղից: Բայց քանի որ դու այստեղ ես, որջիս մէջ կը
մնամ, որովհետև միտք չունիմ քեզ պէսների հետ բարե-
կամութիւն անելու:

Պատան ու այծը:*

(Մանկական երգ)

Պատան մի այծ ունէր,
Փոքրիկ, սիրուն այծ,
Նորանով ապրում էր
Աղքատ մնացած,
Խըղձուկ, մենակ,
Աղքատ մնացած:
Մի օր իւր այծիկը
Նա հանդը տարաւ
Եւ կանաչ խոտումը
Արածացրաւ
Կուշտ-կուշտ, կուշտ-կուշտ
Արածացրաւ:

Մարա ամսի վերջերն էր,
Խիտ քամի փչեց,
Պատաւի աչքիցը
Այծը կորցրեց:
Ափսոս, ափսոս,
Այծը կորցրեց
Նորանով դայլերը
Կերակրուեցին
Եւ խղձուկ պառաւին
Պողերը թողին:
Միայն, միայն
Պողերը թողին:

Պատառ նստած էր

Փունջ խոտը ձեռին,
Անխիթար ձայնով
Կանչում էր այծին.
Եկ, եկ, եկ, եկ,
Կանչում էր այծին:

Օրուան մասերը. Յերեկ, գիշեր առաւօտ, կէս
օր, երեկոյ, կէս գիշեր:

Շաբաթուայ օրերը. Կիւրակի, երկուշաբթի,
երեքշաբթի, չորեքշաբթի, հինգշաբթի, ուրբաթ, շաբաթ:

Տարուայ եղանակները. Գարուն, ամառ,
աշուն, ձմեռ:

Առաջնէն. Խօսուայ բանը հգուց մե գցիր:— Խօս-
ուայ փուշը, հգուցուայ նուշը:— Վեց օր գործիր, եօթնե-
ւորդ օրը հանգստացիր:

Հանելուկ. Մի մանուկ կար գորեղ հրեղէն, խմեց հատցրեց
ջուրը գետից, բոլոր մարդկանց արաւ նա քէն, հնձեց վերցրեց խոտը
դաշտից:

Ե՛րբ է լինում:

Ձիւնը հարվում է, խոտը կանաչում, ծառերը ծաղ-
կում, օրը երկարում. Այս ե՛րբ է լինում:

Ամիսներն անցան, օրերը տաքացան, ամպեր բարձ-
րացան, անձրև թափեցին: Արտերն հասել են, հնձող են
կանչում: Այս ե՛րբ է լինում:

Մարդիկ դուրս եկան, այգին քաղեցին: Օրը կար-
ձացաւ, հունձը վերջացաւ. բարակ անձրևը բարձրից է
թափվում, իսկ մութ գիշերը չորս կողմդ բռնում:— Այս
ե՛րբ է լինում:

Դաշտ ու ձոր ահա ձիւնով ծածկուեցան. ծառե-
րից սառցէ շեթեր կախուեցան: Մարդիկ ներս մտան իրանց

աները, իսկ գազանները—իրանց բները: Գուրը սաստկութեամբ քամի է փչում և ձիւնի փոշիով աչքերդ լցնում: Ասացէք տեսնեմ, այս երբ է լինում:

Մ. Ա. Ա. Ա. *

Փայլուն ճաճանչով արևելք ծածկուեցաւ.

Գետի մօտ գիւղի կրակը հանգաւ.

Գաշտի ծաղիկներն ցօղով ծածկուեցան.

Տաւար ու ոչխար արօտ դուրս եկան:

Քանձր մէգերը երկրից հեռացան.

Ամեն կենդանիք դաշտը լցուեցան.

Մարդիկ վարժեցան, գործը ձեռք առան.

Արեւն ելաւ, աշխարհ բերկրեցաւ:

Երկու արաղաղ

Երկու արաղաղ կռուեցին և մինը յաղթեց միւսին: Յաղթուողը փախաւ մտաւ սրահի տակ, իսկ յաղթողը բարձրացաւ կտուրը և բարձր ձայնով կանչեց. ծուղ—րու—ղո՛ւ: Յանկարծ արծիւը՝ որ այդ ժամանակ թռչում էր վերևից, տեսաւ հպարտացող արաղաղին, յափշտակեց նորան և տարաւ, անուշ արաւ:

32. Բոյսերի տեսակները:

Ծ ա ու ե թ. Հացի, լոբենի, կաղնի, խնձորենի . . .

Թ փ ե թ. Մորենի, վարդենի, մոշի, մասրի . . .

Բ ա ն ջ ա ը ա ն ո ջ ի բ ո յ ս ե թ. սիսեռ, լոբի, բողկ, սոխ, շողգամ, վարունգ . . .

Հ ա ց ա բ ո յ ս ե թ. Ցորեն, գարի, կորեկ, բրինձ . . .

Խ ո տ ե թ. Անանուխ, եղինջ, թրթնջուկ . . .

Ս ու ն կ ե թ. Կարմրասուկոն, ոչխարասուկոն, գայլասուկոն, անտառասուկոն . . .

Առաջնեք. Ման իր արմատեց կը չորանայ:—Պըտ-
դատու ծառը գլուխը կան կը պահէ:—Մի ծաղկով գարունը
չի լինի:—Բարի ծառը բարի պտուղ կը բերի:—Ամեն ծառ
կը պտղեցը կը ճանաչուի»

Հանելուկներ.

1. Է նա կանաչ կոծակ բոլոր, մարուր հիւծով լցուած տկճոր,
կարմիր մեղուք ներսը բոլոր, ե'ղբայր, դու կեր իբր մեղրի ծոր:
2. Բռնեմ ափովս, շող տամ թամովս, մեռնի տարով, ապրի բարով:
3. Ասկէ կճուճիկ, միջուկն անուշիկ:
4. Գարնանը դաշտումը տեսայ մի ծաղիկ, կանաչ տերեւ ունէր
եւ կապոյտ աչիկ, խոտերի մէջ հազիւ նա տեսնվում էր. թէեւ համեստ
ծաղկած՝ սիրուն հոտ ունէր:

Յորեն և գարի:

Գարին ցորենին ասաց. «Յորեն եղբայր, արի գնանք
այնտեղ, ուր ոսկի է դուրս գալիս. այնտեղ մենք կարող
ենք ազատ մանկար:

Յորենը գարուն պատասխանեց. «Քնկեր, ինչպէս տես-
նում եմ՝ քիտոք երկար է, իսկ խելքդ՝ կարճ. ինչ հար-
կաւորութիւն ունինք քաշ գալ ոսկու յետեւից. նա ինքը
մեզ մօտ կը գայ:

* * *

Անցորենին ծառ է, իսկ վարդենին լուռ է: Անտառ-եր
խոտ է, իսկ սինաւ . . . ցորենը . . . հարստիւն . . . հաղին . . .
հորենին . . . լոբին . . . գարին . . . ընկուղենին . . . ճակն-
դեղը . . . սամբուր . . . Բրենցը . . . հաղածը . . . կեռասը . . .
հաշին . . . սուսուր . . . Սրբնջուղ . . . հրոմեճը . . . հորենի . . .
վարդենի . . .

Անձրև

Անձրև, անձրև՝ ցած արի,
Բըսցուր ցորեն ու գարի,
Բըսցուր ծաղիկ, կանանչ խոտ,
Աւէ փոշի, մաքրէ օդ:

Անձրև, անձրև՝ ցած արի՝
Գալը ամենուս բարի:

Մեղու:

Հն, ծագեցաւ արեգակը,
Հն, ծաղկեցաւ մանուշակը,
Մեղուն թողեց իր փեթակը
Տըզտըզալով-տըզտըզալով:

Մեղուն թըռաւ ծաղկէ ծաղիկ,
Մեղը առաւ քաղցր—անուշիկ,
Մոմը տարաւ հոտոտ, լուսիկ
Պըզալըզալով-պըզալըզալով:

Անուշ մեղըր՝ մանրը տըղոց,
Դեղին մոմը ամեն սրոց,
Իսկ չարերին կըճ ու խայթոց.
Կըսկըճալով-կըսկըճալով:

Խնդիր առական:

Գիւղացին սայլով խոտ էր տանում. սայլը մէջ կային
նանանպէս մի գայլ և մի գառը: Նա հասաւ դեռի եղբրբը,

և երբ կամենում էր կամուրջից անցկենալ, պահապանը առաջը կտրեց և ասաց. եթէ ուզում ես, որ թողնեմ առանց վարձի կամուրջից անցկենաս, պէտք է կատարես մի պայման.— աշխատիր անցկացնել քո ապրանքդ ջոկ ջոկ — գայլը, գառը և խոտը— միայն այնպէս, որ միմեանց փնաս չը հասցնեն:

Ի՞նչ անէր զիւղացին. եթէ առաջ գայլը տանէր, գառը կուտէր խոտը, եթէ խոտը տանէր, գայլը կը պատրուակէր գառանը: Մտածեց-մտածեց մեր զիւղացին և իւր ապրանքն այնպէս հնարքով անցկացրեց, որ մէկը միւսին ամենևին փնաս չը տուեց:

Ի՞նչպէս անցկացրեց զիւղացին իւր ապրանքը, պատմեցէր:

33. Հանքերի տեսակները

Թանկագին Ֆոսֆորներ. Ոսկի, պլատին, արծաթ:

Հասարակ Ֆոսֆորներ. Երկաթ, պղինձ, արծիձ, կլանկ:

Թանկագին հարեր. Անդամանդ, զմրուխտ, յակինթ. . .

Հասարակ հարեր. Որձաքար, չէչաքար, աւազաքար. . .

Հողեր. Սևահող, աւազահող, կաւ, կիր. . .

Առածներ, Ապրել կաշ երկաթ է, ապրել կաշ արծաթ է:— Ոսկին փոքր է բայց գինը մեծ է:

Հանելուներ. 1. Երկու եղբայր խիստ որոնում, երկուսն էլ մէկ մօրից ծնուած. մեծի փոքր է պատին ու զին, փոքրը՝ յարդի եւ Թանկագին:

2. Կլորակ — դեղին, աշխարհի սիրելին.

Մետաղների վէճը:

Ո Ս Կ Ի Ն

Ամենքը գովում են ինձ, ամենքը պատուում և մարդ չկայ, որ իմ բարեկամութիւնս չուզենայ: Հարուստները ոչ թէ միայն փողի տեղ են դործածում ինձ, այլ և իրանց անձը զարդարում են ինձանից շինած շղթաներով, մատանիներով և ուրիշ հազարաւոր զարդերով: Ում որ սիրում են, նորա անունը ոսկի են դնում, ճշմարիտ խօսքը հալած ոսկի է համարվում. . . Ե՛հ, էլ ի՞նչ երկարացնեմ, ոսկու պատին ու գինն այնքան մեծ է, որ՝ եթէ կամենամ, կարող եմ ամբողջ աշխարհս ոսկով գնել:

Ե Ր Կ Ա Ք

— Հա, հա, շատ ճշմարիտ ես ասում, ոսկի աղայ, մարդկանց աչքերը շլացնելում դու վարպետ ես, և քեզ ստանալու համար շատ մարդիկ իրանց գլուխը մահու են տալիս: Բայց այս էլ լաւ իմանաս, որ ապահով ու կուշտ ապրելու համար երկաթն աւելի հարկաւոր է. ոսկէ կացնով փայտ չեն կարում տուն շինելու համար. ոսկէ հրացաններով մարդիկ իրանց անձը չեն պաշտպանում դազանների և շարագործների երեսից: Ուրեմն կուշտ և ապահով ապրելու համար երկաթ աւելի է հարկաւոր: Դու, ոսկի աղայ, ամեն բան կարող ես գնել, իսկ ես, եթէ ուզենամ, կարող եմ բոլորը ձեռքիցդ խլել:

Տղայոց աղօթք *

— Հայր մեր երկնաւոր, Հայր ամեն մարդի,
Դու ինձ ամեն օր տաս հազար բարի.

Կեանք, լոյս, կերակուր, հայր և քաղցրիկ մայր,

Մեճ ու փոքրիկ քոյր, անուշիկ եղբայր:

Իսկ ես ի՞նչ ունիմ, որ ինչ տամ քեզի,

Առջևդ կրննիմ, կենամ աղօթքի:

Ճնորհդ առւր ինձ, որ ծնողներիս,

Ուսուցիչներիս և իմ մեծերիս

Լինիմ սիրելի, իսկ քեզ հաճելի:

ԱՔԼԱՐ

Ինչո՞ւ աքլարը կանգնած է բակում,

Պինդ պինդ ԿԱՆՉՈՒՄ է ԻՐ կուկուրիկուն:

Էնդուր որ վաղուց արևն է ծագել,

Բայց ծոյլ երեսան քնից չէ զարթել

Դեռ չէ վերկացել, աղօթքըն արել,

Դրսրոցի զասը դեռ չէ սովորել:

Կանչում է աքլարն իր կուկուրիկուն

Տրղայոց պարտքը միտերն է ձրգում:

34. Մարդու մարմնի մասերը:

Մ ար մ'ն ի ան դ ամ'ն ե ը ը . Գլուխ, պարանոց,
բուն, ձեռներ, ոտներ:

Գ լ լ ի մ ա ս ե ը ը . Գագաթ, ծոծրակ, քունքեր,
ձակատ, դէմք:

Գ է մ ք ի մ ա ս ե ը ը . Յծնքեր, աչքեր, քիթ, թուշ
շեր, բերան, կզակ:

* * *

Ա ո ա ծ ն ե ը . Աստուած ձեռք է տուել բան շինելու
համար:— Հացն ուտելով, բանն անելով:— Բանի անուշը
տալիս գլխից ցաւը բռնում է:— Մոլը մարդու ձեռները միշտ
փլաւ են ուտում:— Մի ձեռը ծափ չի տալ:— Մարմնու
ճրագն աչքն է:

Հանելուկներ. 1 Մէկը կանգնած խօսում է, երկուսն ականջ են դնում, իսկ երկուսը նայում են:

2 Երկու սենեակ մի սիւնանի:

Արագախօսութիւն. Փոկակապ Յակոբ-ապեր, Յէ կարաս մի փոկ կապես, նս քեզ կասեմ: շնորհրդ շատ, փոկակապ Յակոբ ապեր:

Համբերութիւնը կեանք է:

Աքաղաղն ու հաւը եղբայրացան: Աքաղաղը գնաց այգին և սկսեց ուտել խակ պտուղներ. իսկ հաւն ասում էր նորան՝ մի ուտիր, եղբայր, սպասիր մինչև հասունանան: Աքաղաղը հաւին չ'ըսեց. նա այնքան կերաւ, որ հազիւ կարողացաւ տուն հասնիլ:

— Վայ, քուրիկ, փորս ցաւում է, ասում էր քաղաղը: — Հաւը նորան անանուխի կաթիլներ խմացրեց, շաղխած մանանիխ կպցրեց և ցանն անցկացաւ:

Աքաղաղն առողջացաւ և գնաց դաշտը: Այնտեղ նա շատ թռչկոտաց ու վազվզեց և բոլորովին քրտնած՝ մօտեցաւ աղբիւրին, որ սառը ջուր խմէ: Հաւը խրատում էր նորան. մի անիր, եղբայր, ասում էր, սպասիր, քիչ հանգստացիր, յետոյ կը խմես: Աքաղաղն ականջ չարեց նորան՝ սառը ջուրը խմեց և սկսեց դողացնել: Մեծ դժուարութեամբ կարողացան տուն հասցնել նորան: Հաւը վազեց բժիշկ բերելու: Բժիշկն եկաւ և նորա համար դառը գեղ գրեց: Աքաղաղն երկար ժամանակ պարկած էր անկողնում:

Չմեռնադէմ քաղաղն առողջացաւ և գնաց գետի ափը խաղալու: Գետը ծածկուած էր բարակ սառուցով: Նա կամեցաւ սղալ սառուցի վերայ: Հաւը խրատում էր

նորան: Մի անիր, եղբայր, դեռ սառուցը բարակ է, չը հորտէ և կը խեղտուիս: Բայց քաղաղը չ'ըսեց նորան և սկսաւ սղալը խաղալ: Յանկարծ սառուցը հորտէցաւ և մեր անհնազանդ քաղաղն ընկաւ ջրի մէջն ու խեղտուեցաւ:

Չին

Երբ որ ձին կուգայ, ես կուրախանամ,
Որ դուրս պիտ ելնեմ, դահուկ պիտ խաղամ. .
Բայց տեղս որքան աղքատ տրղայք կան,
Որ տաք հալաւէ կարօտ կը մնան:

* * *

Վաղ-իւր Գարնի Գառն է, իսկ Գե'ճը . . . Աչքը Գե'ճի
Գառն է, իսկ Գարնի'ն . . . Բեր'նը . . . Գագ'նը . . . Գե-
նի'ն . . . Գե'նի'ն . . . Գարնի'ն . . . Գառնի'ն . . . Գա-
նի'ն . . . Գե'նի'ն . . . Գարնի'ն . . .

ի՞նչ մասեր ունի շան մարմինը, պատմեցէ՛ք:
ի՞նչ մասեր ունի հաւի մարմինը, — եղնիկի՞նը:

Թռչնակ

Մեր տան դիմաց, ծառի վերայ,
ձնձղուկը մեծ հոգսի մէջ է.
Նա կտուցով խոտ է կրում,
Մազ ու ծղօտ, բուրդ հաւաքում,
Իւր ձագերին տաք բուն շինում:

Արեգակը երբ դուրս եկաւ,
ճնճողակն իրան գործն սկսեց:

Մինչև արևն մայր մտնիլը
Եւ գործ շինեց նա և երգեց:

Երբ որ գիշերը մօտեցաւ,
Սիրուն թռչունը լուռ կացաւ,
Եւ գլուխը թեւերի տակ
Հանգիստ քնով նա քնեցաւ:

Հէնց լուսացաւ, ծէգը բացուեց,
Սիրուն ճնճողակն նորից զարթեց,
Անուշ ձայնով, քաղցր կերպով
Իւր երգի տուտըն սկսեց:

Աղուէսն ու կճուճը

Պատաւը դուրս գնաց դաշտը հունձ անելու: ձաշի
համար նա վերցրել էր մի կճուճ կաթը, որը պահեց
մի թփի տակ: Աղուէսն այս բանի հոտն առաւ, մօտ
եկաւ, գլուխը կոխեց կճուճի մէջ և կաթը լակեց. յետոյ
կամեցաւ յետ դառնալ, բայց ցաւն այն էր որ գլուխը
կճուճից չէր կարողանում հանել: Այ կճուճ, կատակը
մի կողմը մնայ, բայց թող գլուխս. ես քո խաղածաղիկը
չեմ, ասում էր աղուէսը գլուխը թափահարելով: Բայց
կճուճն ամենևին նորան չէր լուծ: Աղուէսը բարկացաւ.
սպասէ, անիծած, քո կամքովը չեմ թողնում, տես հիմայ
ես ինչպէս կը խրատեմ քեզ: Ասաց ու գնաց գետը որ
խեղտէ նորան. բայց երբ գլուխը ջրի տակը կոխեց,
կճուճը ջրով լցուեցաւ և մեր գող աղուէսն էլ ջրի տակը
իւր արժանի պատիժն ստացաւ:

35. Չեռների, ոտների և բնի մասերը:

Չեռներ ի մասերը. դաստակ, արմունդ, ուս:
Ոտներ ի մասերը. ազդր, սրունք, գարշապար:
Բնի մասերը. կուրծք, փոր, կողեր, թիկունք, մէջք:

* * *

Դաստակը չեռի մասն է, իսկ ազդրը . . .
Կուրծքը բնի մասն է, իսկ սրունքը . . .
Սրունքը ոտի մասն է, իսկ թիկունքը . . .
Չեռքը արմունց մասն է, իսկ գարշապարը . . .

Երկու հովիւ

Երկու հովիւ, Պետրոսն ու Կարապետը, դաշտից
միասին տուն էին դառնում: Գիտես, Պետրոս, ասաց
ընկերը, եթէ քո ունեցած ոչխարներից մէկն ինձ տաս,
իմ հօտը քոնից երեք անգամ շատ կը լինի:—Ո՛չ, ասաց
Պետրոսը. աւելի լաւ է, դու քո ոչխարներից մէկն ինձ
տուր, այն ժամանակ մենք հաւասար կունենանք:

Մանուկներից ամեն մէկը քանի՞ ոչխար ունէր:

Ուլերն ու գայլը:

Լինում է, չէ լինում մի այժ: Այս այժը իւր հա-
մար անտառում մի տուն է շինում և իւր փոքրիկ ուլե-
րով բնակվում է նորա մէջ: Ամեն օր նա դուրս է գնում
արածելու, միայն գնալուց առաջ պատուիրում է իւր ձա-
գերին, որ ով էլ որ գալու լինի, դուռը բաց չանեն. ինքն

էլ հանդումը՝ կանաչ խոտերի մէջ արածելուց յետոյ՝ երեկոյին յետ է դառնում սունն և իւր երկար կեռ պողե-րով դրանը խփում է ու ասում.

Ի՛մ ուլիկներ, փոքր այծուկներ,
Դէ՛հ շարժեցէք, դուռը բացէք.
Ես գալիս եմ կանաչ դաշտից,
Ապրուշմէ խոտն արածած,
Սառն աղբիւրի ջուրը խմած,
Կուրծս լէքը ես ձեզ համար
Կաթն եմ բերում իմ ծծերում.
Բացէք բացէք, ձեզ եմ ասում:

Ուլերը՝ լսելով իրանց մօր ձայնը, վազում՝ բաց են անում դուռը: Մայրը ծիծ է ապիս նորանց և կրկին գնում է արածելու:

Այս ամենը տեսնում ու լսում է դայլը և մտքումը գնում է խաբէութեամբ ներս մտնել ուլերի բնակարանն ու նորանց ուտել: Մի օր, երբ այժը դուրս է գնում արածելու, դայլը մօտենում է նորա փարախին և սկսում է երգել, միայն թէ հաստ ու կողիտ ձայնով.

«Ի՛մ ուլիկներ, փոքր այծուկներ,
Դէ՛հ շարժուեցէք, դուռը բացէք.
Զեր մայրն եկաւ, կաթը բերաւ . . . »

Ուլերը մի փոքր ականջ են դնում և իմանալով որ իրանց մայրը չէ երգողը, ասում են. Կտում ենք, լսում, այդ մեր մօր ձայնը չէ. մեր մայրը բարակ ձայնով ու քաղցր է մկկում: Ասում են ու դուռը չեն բացանում:

Գայլը, սովածութիւնից ատամները կրճատցնելով, թողնում է ու գնում: Մի փոքր ժամանակից յետոյ գալիս է և մայրը. նա գովում է իւր ձագերին, որ իւր խօսքը լսել են և դուռը չեն բաց արել: «Դուք շատ լաւ էք արել, որդիք, որ դուռը չէք բաց արել, թէ չէ՛ նա ձեզ ամենիդ էլ կուտէր»:

Գառը և իւր մայրը:

(Մանկական երգ.)

— Ինչի՞ կուլաս դու, գառնիկ:
«Խիստ ծեծ կերայ ես, մայրիկ»

— Քեզ ո՞վ ծեծեց, իմ գառնիկ:
«Մէկ կախարդ պառաւ կնիկ:»

Ինչի՞ ծեծեց քեզ, գառնիկ:
«Ծառի տակն էի, մայրիկ:»

Ինչո՞վ ծեծեց քեզ, գառնիկ:
«Մէկ մեծ փայտով, իմ մայրիկ:»

— Ո՞րտեղիդ դարկեց քեզ, գառնիկ:
«Ոտիկներուս, իմ մայրիկ:»

— Ի՞նչպէս լացիք դու, գառնիկ:
«Մէ՛, մէ՛, մէ՛, իմ մայրիկ:»

* * *

Գնորդը դաստիարակուած ատարիւն է, իսկ ջուրը . . . Գնորդը խաղալիք է, իսկ ուղիւն . . . Կայինք գործիք է, իսկ խորամու՛ծը . . . Կոշի ընդունի կենդանի է, իսկ եղնի՞կը . . . Նու-

այսպիսի մայրենի անստան է, իսկ հայրենի . . . Թրևնջաւիւ խոր է,
իսկ վարդենի . . . Խնչորենն ծառ է, իսկ օջիւ . . . Գորբու
սողան է, իսկ մոծաւիւ . . . Երկաւիւ հանս է, իսկ ծառաւ . . .

Փոքրիկ որբը: *

Փայլուն արևը արդէն մայր մտաւ,
Լուսինն էլ վաղուց գնաց, թաղկացաւ,
Փոքրիկ աստղերը ամպի տակ մտան,
Եւ ցուրտ ու խաւար գիշեր էր աշնան:
Ամեն մարդ գնաց իւր տունը հասաւ,
Ամեն երեխայ մօր գիրկը մտաւ:
Միայն խեղճ որբը չունի հայր ու մայր,
Չունի բարեկամ, ոչ քոյր, ոչ եղբայր.
Անտէր մնացած՝ Աստուծոյ կամբին,
Խեղճը քնած է փողոցի միջին:

Գայլը, արջը և աղուէսը:

Գայլը, արջը և աղուէսը հպարտ հպարտ խօսում էին միմեանց հետ: Գայլն ասում էր. ընկերներ, գիտե՞ք թէ ես մինչև հիմայ քանի քանի ոչխար եմ յափշտակել: Հէնց որ հովիւը բանից կասկած չէ ունենում, ես թփերի տակից ծածուկ մօտենում եմ հօտին և մի դառը կամ ոչխար գրկում եմ ու փախչում: Ններն սկսում են ոռնալ, հաջել, հովիւը վազում է մահալին ուսին, բոլորն էլ յետեւիցս են ընկնում, բայց հրտեղ. ես արդէն անտառի մէջ իմ որսն անուշ եմ անում:

— «Ոչխարներն ինչ բաներ են, ասաց արջը. ես գոմերն եմ քանդում և այնտեղից եղներ եմ դուրս քաշում»:

Աղուէսն ասաց. «Ե՛հ պարոններ, դուք ամեն բան ուժով էք անում. բայց տեսէք, թէ ես հրպիսի խորամանկութեամբ մտնում եմ հաւանոցը, թառը դնում եմ և լուռ ու մունջ՝ հաւերի պարանոցն այնպէս եմ ծալում, որ մի ձայն էլ չեն կարողանում հանել յետոյ, երբ դուրս եմ գալիս, հետքս այնպէս եմ մոլերեցնում, որ սատանան էլ չի դանիլ: Ե՛հ, էլ ինչ երկարացնեմ. ինձ բոլոր հաւերը շատ լաւ են ճանաչում»:

Ագռաւը, որ ծառի վերայ նստած լսում էր սորանց խօսակցութիւնը, ասաց. «Հա՛, հա՛, բայց այն էլ ճշմարիտ է, որ շուտով ամենքիդ կաշին էլ կը քերթեն»:

36. Աչքի, բերանի, դաստակի և զարշապարի մասերը:

Աչքի մասերը. Բիբ, ծիածան, սպիտակուց, կուպեր, արտեանունք:

Բերանի մասերը. Նրթունքներ, ծնօտներ, լընդեր, ատամներ, լեզու, քիւք, կատիկ, կոկորդ, շնչափող:

Գաստակի մասերը. Մատներ, ափ, մատնարմատներ:

Գարշապարի մասերը. Պատուանդան, կրունկ, մատներ, ձիտք:

Առածներ. Աղուղ չուանի դեր:—Աղուի տակին ոսկոր չկալ, որ սուտ ասելիս ծակի:—Սուտ ասողի տունը կրակ ընկաւ, ոչ ոք չհաւատաց:—Օձի կծածը կ'ստղանայ, լեզուի կծածը չի սաղանալ:

Ո Ջ Ի Ա Ր

Աստուած տաքացնում է ոչխարին:

Գարնան վերջերում հովիւք խոզեց իւր ոչխարները: Դեռ ցուրտ էր և խեղճ կենդանիները դողդողում էին:

Աստուած խղճաց ոչխարների վերայ և աշխարհ ուղարկեց արևի տաք ճառագայթներն ու ջերմ քամին: Ոչխարները տաքացան և ուրախ ուրախ վազեցին դէպի դաշտը. իսկ աշունքադէմ նորանց բուրդը նորից դուրս եկաւ:

Ի՞նչ շինեցին ոչխարի բրդից:

Մանուկներն ամբողջ ամառ ուրախ զուարթ խաղում էին: Չմեռն եկաւ և նորանք չկարողացան առաջուայ պէս շուտ շուտ դուրս վազել: Տխուր նստոտած էին լուսամուտների առաջ և նայում էին դէպի դուրս, ուր ձիւնը քուլայ քուլայ էր անում: Տայրը գնեց ոչխարի բուրդ, թել մանեց և փափուկ դուլպաներ ու թաթպաններ գործեց իւր որդւոց համար. յետոյ շալ գործեց և նորանց համար շորեր կարեց: Այնուհետև մանուկները տաք հագնուած լինելով, համարձակ դուրս վազեցին և ուրախ զուարթ սկսեցին ձնագունտի խաղալ:

* * *

Գարնան էն գրիտի . . . հարսն էն . . .
վարսն էն . . . Ինն էն գալիս . . . հայտն էն . . . Արօ-

յուն վարսն էն, իսկ հարսն էն . . . Հայրն ուսումն էն, իսկ
հարսն էն . . . Սեղանը շինում էն փայտից, իսկ գրիտը . . . Հայրը
կինն էն աշիւրից, իսկ փնին քանում էն . . .

Չորս ցանկութիւն.

1. Չմեռ էր: Դետը ծածկուել էր սառուցով: Գարեզինն իւր ընկերների հետ խաղում և սղղում էր հաստ սառուցի վերայ: Բաւական խաղալուց յետոյ՝ նա ուրախ ուրախ տուն վազեց և ասաց իւր հօրը. «Ա՛խ, հայրիկ, ի՛նչ պատուական եղանակ է ձմեռը, որքան ուրախութիւններ ենք անում մենք՝ ձնագունտի ենք խաղում, սղղում ենք սառուցի վերայ, սահնակներով զբօսնում ենք . . . Ա՛խ, ի՛նչ կը լինէր՝ որ միշտ ձմեռ լինէր: Հայրը հանեց ծոցի տետրակը և ասաց. Դրիւր սորա մէջ քո ցանկութիւնը: Գարեզինը գրեց:

2. Չմեռն անցկացաւ: Գարունը եկաւ: Բացուեցան ծառերի ճաղիկները, բարձրացան դաշտերի խոտերը. ամենայն տեղ ոստոստում էին հազարաւոր թիթեռներ և բզէզներ: Գարեզինը դուրս գնաց դաշտը, ճաղիկներ քաղեց, թիթեռներ բռնեց, իսկ երբ երեկոյեան տուն եկաւ, ասաց հօրը. պէտք է իմանաս, հայրիկ, թէ որքան ուրախացայ ես այսօր: Ճշմարիտ, շատ հիանալի եղանակ է գարունը, և եթէ ինձ մնար, ես կը ցանկանայի, որ միշտ գարուն լինէր: Հայրը հանեց տետրակը և առաջարկեց Գարեզինին, որ իւր ցանկութիւնը գրէ: Գարեզինը գրեց:

3. Ամառնացաւ: Գաշտերի խոտը հասել էր և հնձող էր կանչուած: Գարեզինը և իւր հայրը գնացին խոտ հնձելու: Քանի որ հայրը վեր էր տալիս անուշահոտ

խոտը, Գարեգինն իրան զուարճութիւններն էր կտտա-
րում: ձուկն էր բռնում գետակից, հատապտուղներ էր
հաւաքում, հոտաւէտ խոտերի վերայ գլորվում էր: Երե-
կոյին տուն յետ դառնալիս, նա ասաց իւր հօրը. «Ահա
այսօր ես անչափ ուրախացայ: Երանի՜ թէ ամառը վերջ
չունենար:» Գարեգնի այս ցանկութիւնն էլ գրուեցաւ տեա-
րակի մէջ:

4. Վերջապէս եկաւ և աշունը: Այգիներում լաւ
լաւ պտուղները հասել էին. խնձորը, յանձր, սալորը, սեր-
կեիլը, խաղողը. . . Մարգիկ դուրս էին եկել այգեկութի,
Գարեգինն էլ իւր ծնողաց հետ դնաց այգի և քաղն սկսե-
ցին: Պէտք էր տեսնել, թէ ինչպէս էր վաղվում նա մէկ
ծառի տակից դէպի միւսը, ծիծաղում, երգում, խաղում
և պտուղներից բերանը զցելով՝ անուշ անում: Վերջը նա
վաղեց իւր հօր մօտ և նորա պարոնոցովը փաթաթուե-
լով՝ ասում էր. Հայրիկ, աշունը տարուայ ամենալաւ եղա-
նակն է անկասկած:

Այն ժամանակ հայրը հանեց փոքրիկ տետրակը և
ցոյց տուեց, որ նա միւլենոյն բանն է ասել գարնան, ձմե-
ռուան և ամառուան համար:

Պատմեցէր մեր բառերով այս պատմութիւնը. ասացէր, թէ բանի
գլխաւոր կտորների կարող էր բաժանել տրսն. ի՞նչ է ասուած իւրա-
քանչիւր կտորում:

37. Հինգ զգայարանք.

Աչքով տեսնում ենք առարկան. ականջով
լսում ենք նորա ձայնը. քթով նորա հոտն ենք
խմանում, լեզուով—համը, իսկ մատներով շօշափում

ենք և խմանում նորա անդութիւնը, փափկութիւնը,
թանձրութիւնը, նօսրութիւնը, սառնութիւնը, տաքու-
թիւնը, հարթութիւնը, անհարթութիւնը. . .

* * *

Տեսողութեան գործարանն աչքն է. լսողութեան գործարա-
նը . . . հոտառութեան գործարանը . . . շօշափողութեան գործա-
րանը . . . ճաշակի գործարանը . . .

Առաջնեւ, Ականջն էնդուր չի մեծանում, որ շատ
բաներ է լսում:—

Անհունար մարդու լեզուն երկար կը լինի:—
Ուրեշի աչքը քեզ համար լուս չի տալ:

Հանեւ լուկ. Փետուրով կը ցանեն,
Աչքով կը քաղեն,
Գլուխով կ'ուտեն,
Մտքով կը մարտեն:

Խրատ. Մի խնդրիր Աստուծուց ոչ փող, ոչ պատիւ,
Այլ քեզ կրթելու խելք, շնորհք, սիրտ ազնիւ:
Երբէք մի պարծենար՝ թէ արդէն գիտուն ես,
Որքան շատ սովորես, այն է օգուտ քեզ:
Ընկերներիդ օշնոզ եղիք, աղքատներին սէր ցոյց տուր.
Տէրն ասում է՝ չէ անվարձ նաև բաժակ մի ցուրտ ջուր:

Վաղն ու կոյրը:

Վաղն ու կոյրը պէտք է անցկենային մի սրբնթաց
առուակով: Ի՞նչպէս անէին: Կոյրը կաղին շալակեց և եր-
կուն էլ ապահով անցկացան:

Փորրիկ դառնուկը:

Մէկ փորրիկ դառը՝ ձիւնի նման մարութի սպիտակ,
 Մէկ օր դնաց իւր հօր հետ դաշտը, որ արածի,
 Եւ իւր կամքին սկսեց թռչել քարերի տակը.
 Չէր ուզում որ փորը միջոց հանգիստ նստի:
 Դարիվեր, դարիվար վազվզում էր անխոհեմը.
 Թէ քար, թէ փայտ, թէ խոտ, թէ ձոր, բնաւ չէր նայում:
 Որդեակ, հանգարտ, ձայն էր տալիս նորա մայրը.
 Չգոյշ կացիր, որդեակ, լսիր իմ խրատը:
 Բայց դառնուկը հէնց խաղում էր ու թռչոտում,
 Եւ դարիվեր ու դարիվար միշտ վազվզում:
 Վերջն, երբ դառը իւր մօր խօսքին՝ ականջ չարաւ,
 Սարի գլխին իւր դժուրեան պատիժն առաւ.
 Մի մեծ քար կար այնտեղ ընկած, որի վրայով
 Մեր դառնուկը խաղ էր անում թռչոտելով.
 Մէկ էլ տեսնես, ոտի մէկը տակօյն եղաւ,
 Քսան տեղից կտոր կտոր փշրուեցաւ:

Ա. ո. ա. ծ. Մեծի ասած, փորրի լսած:—Ատղին էլ լսող պիտի:

Արտնին ծառ է, իսկ ծառին լուռ է:—Չին չորհրդանի
 կենդանի է, իսկ ծիծեռնակն է . . . Բահը գործի է, իսկ բաղ-
 նակն է . . . Գետնի խաղալիք է, իսկ փայլ է . . . Բանտը
 դատարան աստիճան է, իսկ մոլոր է . . . Բարը լուռն է, իսկ
 օջի . . . Կաղամբը բանջարանոցի բոյս է, իսկ ցորենն է . . .
 Աստուծոյ խոտ է, իսկ սիւնն է . . . Սրբիւնը հանգ է, իսկ բը-
 ղն է . . . Ատիւծը վայրենի գաղան է, իսկ ուղար է . . .

Տառերը չոր է, իսկ գործը . . . աշուհն է . . . Խոզն է . . .
 Գործն . . . Գինինն . . . Բաժան է . . . Կրկնն է . . .
 Դուրն է . . .

38. Մարդիկ, կենդանիներ, բոյսեր, հանքեր:

Մարդիկ. հայր, մայր, եղբայր, քոյր, հօրեղ-
 բայր, քեռի, հօրաքոյր, մորաքոյր, ծերունի, պառաւ,
 մանուկ, տղայ, աղջիկ, կին, վաճառական, աղքատ . . .
 Կենդանիներ. զաղաններ, թռչուններ, ձկներ,
 սողուններ, միջատներ, խեցգետիններ, սարդեր:
 Բոյսեր. ծառեր, թփեր, հացաբոյսեր, խոտեր,
 բանջարեղէններ, սունկեր, մամուռներ:
 Հանքեր. մետաղներ, քարեր, հողեր, աղեր:

* *

Ա. ո. ա. ծ. Ինչ չի ծնում, նա չի մեռնում:—
 Երկաթը տաք տաք կը ձեռնէ:—Ապրել կայ երկաթ է, ապ-
 րել կայ արծաթ է:

Հանելուկ. Ի՞նչ բան է այն, որ առատօրեան չորս ոտի վրայ է
 մանդակա, ճաշին երկու, իսկ երեկոցեան երեք:
 Արագա խօսու թիւն. Ծիտը միտան ձերին, ծտի ծուտի
 ծիտը ծուտ:

* *

Աղբարը ծառ է, . . . լուռն է . . . լուռն է . . .
 Գործն . . . սորուն . . . կնի . . . Բանտն է . . .
 Կաղամբ . . . եղբայր . . . ծառ . . . Բանտն է . . .

Կոնյու . . . Գողմբը . . . Լաւաւնը . . . Խոհը . . .
 Կոնյու . . . Գողմբը . . . Զրեհրբը . . . Բեհուկը . . . Ե-
 շուհը . . . Կոնյու . . . Բեշուհը . . .

Պ Ս Ա Կ Ն Ե Ր :

(սպարերդ)

Մէկ սերտ լինինք	Ինչ խաղի մէջ
Եւ մէկ հողի.	Որ դոհ լինինք,
Մեռութեանը	Մեշտ պէտք ունինք
Գեղեցիկ զարդ է կեանքի	Թէ մեռութեան, թէ սիրոյ:
լա, լա, լա, և այլն:	լա, լա, լա, . . .

ՇՈՒՇԱՆԷ: ՊՍԱԿ

Օրինակ անմեղութեան,
 Գաշտի սերուն դու շուշան,
 Ե՛կ, զարդ եղիւ մեր պարին,
 Ե՛կ, միացիւ մեր երգին:
 Լա, լա, լա, և այլն:

ՎԱՐԳԷ: ՊՍԱԿ

Վարդ ծաղիկն լինինք նման
 Եւ օրինակ հեզութեան,
 Թո՛ղ վարդը հանգստանայ
 Մեր մատաղ սրտի վրայ:
 Լա, լա, լա, և այլն:

ԿԱԴՆԵԱՅ ՊՍԱԿ.

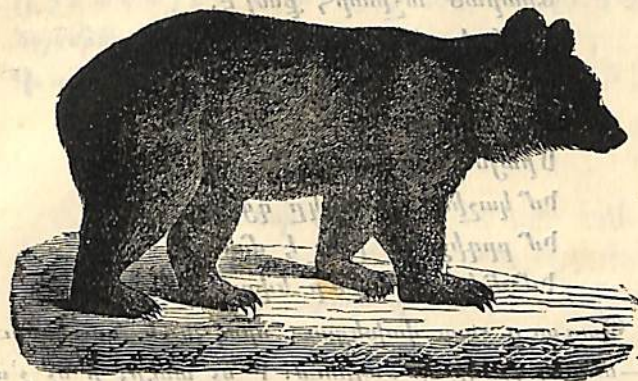
Կանաչ խոտը դաշտերի
 Մեր սրտին է սիրելի.
 Թո՛ղ ճիւղը կաղնի ծառին
 Պսակ լինի մեր գլխին.
 Լա, լա, լա, և այլն:

ՄԱՆՈՒՇԱԿԷ: ՊՍԱԿ.

Ագնիւ սերուն մանուշակ,
 Համեստութեան օրինակ,
 Տո՛ւր մեզ ծաղիկ գեղեցիկ,
 Քո քնքոյշ հոտ անուշիկ
 Լա, լա, լա, և այլն:

ԲՈՂՈՐԸ ՄԻԱՍԻՆ

Սերուն կանաչ պսակին,
 Թո՛ղ մեղանանք, բարեկամք,
 Եւ չոյսերը անբաժան
 Մնան մեզնից չաւիտեան
 Լա, լա, լա, և այլն:

ԱՐՋԻ ԹԱԹՐ

Գիւղացիք թախարդ սարքեցին և մի արջ բռնեցին:
 Արջին սպանելով չսպանեցին, միայն կացնով նորա թա-
 թը կտրեցին: Արք ոտնոտի արջն էլ կաղն տալով վա-
 լաւ, գնաց: Մի խեղճ պառաւ խնդրեց, որ արջի թաթը
 իրան տան, խուզեց նորա վերայի մազը և կաշին էլ
 մաշկեց: Պառաւը միտը կրակին դրեց եփելու, ինքն էլ
 նստեց կաշուի վերայ և սկսեց մանել նորա մազը: Մանեց
 մանեց մինչև կէս գիշերս Կէս գիշերին՝ մէկ էլ տեսնես,
 մի ձայն է լսուում, մի բան լուսամուտի տակ թըմթըմ-
 փացնում, չըղկչըղկացնում է:

Պառաւը լուսամուտից դուրս մտիկ տուեց և վախից
 քար դարձաւ. տեսնում է որ երեքոտնանի արջը՝ փայտի
 վերայ դիմհար տալով, բարձրանում է և մըրթմըրթում:

Դէհ բարձրանամ, բարձրանամ,
 Լորենի ոտի օգնութեամբ,
 Հոնի փայտի օգնութեամբ:

Արարած աշխարհ քնել է,
 Զուրն էլ վաղուց դադարել է,
 Ամեն մարդ քնած է շէնում:
 Ամեն մարդ քնած է զիւղում:
 Միայն պառաւը չէ քնած.
 Իմ կաշիս իւր տակը գցաց,
 Իմ բրդից նա թել է մանում,
 Իմ մնից կերակուր եփում:

Պառաւը շատ վախեցաւ, որովհետեւ նա կենում էր մեն—մենակ զիւղի մի ծայրում: Ի՞նչ անէր, ի՞նչ չէ անէր, արջից ի՞նչպէս աղատուէր: Արջը քիչ էր մնացել, որ ներս մտնէր. նա արդէն ձեռնափայտով թըխկ—թըխկացնում էր: Պառաւը թոնիրի բերանը բաց արեց, ու ինքը բարձրացաւ ամբարի զուլսը: Արջը տըփտըփեւելով դուռը գրտաւ, կրքնկահան արեց, ներս մտաւ խրճիթի մէջ և սկսեց մթնումը պտոյտ պտոյտ անել. մին էլ տեսնես—թրը մփ—ընկաւ թոնիրը:

Պառաւը շուտով ամբարի գլխիցը ցած թռաւ, ծածկեց թոնիրի բերանը և զնաց հարեւաններին կանչեց: Հարեւաններն եկան և արջին սպանեցին:

39.

Ա մի ս ն ե ր. Յունվար, փետրվար, մարտ, ապրիլ, մայիս, յունիս, յուլիս, օգոստոս, սեպտեմբեր, հոկտեմբեր, նոյեմբեր, դեկտեմբեր:

Չ մ ե ր ա յ ի ն ա մի ս ն ե ր. Դեկտեմբեր, յունվար, փետրվար:

Ա մ ա ր ա յ ի ն ա մի ս ն ե ր. . . .

Ա շ ն ա ն ա յ ի ն ա մի ս ն ե ր. Սեպտեմբեր, հոկտեմբեր, նոյեմբեր:

Գ ա ր ն ա յ ի ն ա մի ս ն ե ր. . . .

Նոր տարի

Ահա հասաւ նոր տարի,
 Հետը բերեց նոր բարի—
 Մանրը արդոյ՝ ուրախ օր
 Բարի դաւակ՝ հօրն ու մօր:

Մանրը տղայքն են ուրախ,
 Ունին կաղին, կօղինախ,
 Սալորի չոր, չամիչ, թուզ,
 Փըշատ, ունաբ ու ընկուզ:

Մանրը տղայք, չը մոռնաք
 Աշխարհումն չէք մենակ.
 Ուրիշ շատ խեղճ արղայք կան
 Աղքատ և ան օգնական

Նոքա հայր ու մայր չունեն,
 Սև չոր հացի կարօտ են.
 «Աղքատներին ողորմած
 Եղէք», կասէ ձեզ Աստուած:

* *

Յոնվարը յմերային ամիս է, իսկ մայիսը . . . Սեպտեմբերը
 աշնանային ամիս է, իսկ փետրվարը . . . Տարբեր փարսանային ամիս է,
 իսկ յունիսը . . . Յուլիսը ամառային ամիս է, իսկ հոկտեմբերը . . .
 ապրիլը . . . օգոստոսը . . . դեկտեմբերը . . . նոյեմբերը . . .

* *

Տարին քահանայի ամիս ունի: Որն է առաջին ամիսը: Որն է վերջինը: Որոնք են զարնանային ամիսները: Առաջէր ամիսնային ամիսները: Որն է աշնանային վերջին ամիսը. դա ո՞ր եղանակի ամիսն է. քանի՞երորդն է...

Մ ա յ ի ս ի ն .

Երբ մայիսին ես անցնում եմ անտառով,
Գեղեցկազոյն թռչուններ շատ եմ տեսնում,
Ամեն մէկը ուրախութեամբ երգելով,
Աշխատում է տաք բուն շինել թփերում:

Երբ անցնում եմ ես ծաղկապատ դաշտերով,
Շատ թիթեռներ և բզէզներ եմ տեսնում,
Սև ու սպիտակ և հազար մի գոյներով,
Ծաղկից ծաղիկ թռչոտում են, ծրվում:

Այս, շատ սիրուն, շատ գեղեցիկ է դաշտը,
Որի վերայ ոչխար տաւար և այծեր
Ամեն կողմից բառաչում են ու մայում
Եւ ինձ իրանց աշխոյժ ձայնով զրաւում:

Մ ե ղ ու ն ն ր .

Գարունն սկսուեցաւ. արեգակը հալեցրեց դաշտերի
ձիւնը. հին՝ գեղնած խոտերի մօտ դուրս եկան նորանոր
կանաչ բողբոջներ. ծառերի կոկոնները բացուեցան և
փոքրիկ տերեւներ առաջ բերին:

Ահա մեղուն էլ զարթեցաւ իւր ձմերային քնից,
սրբեց աչերը իւր բրդոտ թաթիկներով, զարթեցրեց ըն-
կերներին և միասին դուրս նայեցին լուսամուտից, որ
տեսնեն թէ ձիւնը, սառուցը և հիւսիսային սառը քա-
մին անցել են:

Մեղուները տեսնում են, որ արեգակը փայլում է,
որ ամեն տեղ տաք է և լոյս. նորանք դուրս են գալիս
փեթակից և թռչում են դէպի ծիրանի ծառը:

«Միտուն ծիրանենի, չունի՞ս մի բան խեղճ մեղու-
ներիս համար. մենք ամբողջ ձմեռ քաղցած ենք»:

— Ոչ, պատասխանում է ծիրանի ծառը. դուք շատ
չուա էք դուրս եկել. իմ ծաղիկները դեռ ևս պահուած
են կոկոններիս մէջ: Ինչպէք նշենուն հարցրէք:

Մեղուները թռան գնացին նշենու մօտ. «Միբեկի
նշենի, արդեօք մի բան չունիս սոված մեղուներիս հա-
մար»:

— Այդը եկէք խնդրեմ, պատասխանում է նորանց
նշենին. այսօր ինձ վերայ ոչ մի բացուած ծաղիկ չկայ.
Իսկ երբ կը բացուին, ես մեծ ուրախութեամբ կ'ընդու-
նեմ ձեզ:

Թռան մեղուները կակաչի մօտ, նայեցան նորա փայ-
լուն գլխին, բայց նա էլ ոչ հոտ ունէր և ոչ մեղր:

Մեղուները տրտում և քաղցած կամենում էին յետ
դառնալ տուն, բայց տեսան թփի տակ մի քնքոյշ մուգ
կապուտ ծաղիկ: Սա մանուշակն էր: Նա բաց արաւ
մեղունների համար իւր կոկոնները, որոնք լիքն էին անուշ
հոտով: և քաղցր հիւթով: Կերան — խմեցին մեղուները և
ուրախ զուարթ յետ դարձան տուն:

Հ ո կ տ ւ ւ ն ր ր ի ն :

Արևն իւր ուժը կորցրած՝ Շատ թռչուններ և թիթեռներ
Ամպերի տակ ծածկուեցաւ, Անշաշտացան դաշտերից.
Սաստիկ քամին ողջ ծառերի Մառը չունի կանաչ տերեւ,
Տերեւները վեր ածաւ: Նա զրկուած է իւր զարդերը:

Երկնքումը ամպի բուլբուլն Ինչի՞ դաշտերն սողունները
 Անձրեաներ են պատրաստում, եւ վայրենի թռչունները
 Անտառը եւ տերեւներով՝ Շտապում են իրանց Համար
 Առուն տխուր քչքչում: Մի ապահով տեղ գտնել:

* *

Աչքը եւ սիրտը դեմքի մասերն են, իսկ աղբյուրը եւ սրտանոցը . . .
 Բասարիկը եւ արձանիկը չեւախի մասերն են, իսկ իտարծարը եւ փոքրը . . .
 Գլուխը եւ պտտանոցը մարմնի մասերն են, իսկ ապրանքանոցը եւ ծիս-
 ծառայ . . . Բիթը եւ արտեսանոցն աչքի մասերն են, իսկ արտա-
 ները եւ չեղան . . . Մարդը եւ աղբիլը գործնանային անիւներ են,
 իսկ սեպուխները եւ հոկախները . . . Յոսեփը եւ յուշիկը ամբարայն
 անիւներ են, իսկ յոսեփարը եւ փեղարկարը . . . Բայրը եւ արջը գողաններ
 են, իսկ ծառը եւ խոտը . . . Սուսերը եւ ծաղիկը բոյսեր են, իսկ
 աղը եւ երկուխը . . . սեղանը եւ պահարանը . . . Արքայը եւ
 Բրե՛շը . . . Կախը եւ ջուրը . . . Գրե՛շը եւ մարիտը . . .
 Կերպարները եւ երկուշաբթիներն . . . Բարանը եւ չե՛տար . . .

Վերականգնում.

Իրիկնաժամի զանգակը տուին,
 Բարեպաշտ մարդկանց ժամ հրաւիրեցին.
 Վաղը կիւրակի՝ Աստուծու օրն է.
 Կերթացրէք գործերդ, հանգստեան ժամն է:
 Լսեց զիւղացին դաշտումն այս ձայնը,
 Իէպի տուն քշեց եզն ու գութանը:
 Գիւղական փոքրիկ պարզ եկեղեցին
 Լցուած մարդիկը աղօթում էին.
 Դատը քրտնքով գնած մոսերը
 Սուրբերի առաջ մեղմ վառվում էին:

* *

Մանգաղով վեր են տալիս, իսկ դերանդով հնձում են:
 Կացնով սղոցում են, իսկ սղոցով կտրում են: Դանավով կա-
 ռում են, իսկ ասեղով մորթում են: Թիակով կալսում են, իսկ
 կամնով քերում են: Աչքով լսում են, իսկ ականջով տես-
 նում են: Լեզուով հոտոտում են, իսկ զթով ճաշակում են:
 Բահով հերկում են, իսկ արօրով քանդում են: Գրե՛շով կար-
 դում են, իսկ գրքով գրում են: Կովը եւ ձին մտակեր կենդա-
 նիներ են, իսկ կատուն եւ շունը՝ խոտակեր: Հաւը եւ բաղը
 վայրենի թռչուններ են, իսկ արծիւրը եւ ցինը՝ ընտանի:
 Գիրքը եւ մատիտը խաղալիք են, իսկ գնդակը եւ հողը՝ դա-
 սական առարկաներ:

Այսպէս է? պատասխանեցէ՛ր եւ գրեցէ՛ր:

Վախկոտ Յովհաննէսը:

Յովհաննէսի մայրը տաշտումը խաշ հունցեց եւ դրեց
 վառարանի մօտ որ քացախի, իսկ ինքը գնաց հարևա-
 նի տուն:

Յովհաննէսը մթնով տուն դարձաւ, կանչեց, ձայն
 տուեց, — մարդ չկար: Յետոյ նա կամեցաւ կրակ վառել,
 բայց երբ վառարանին մօտեցաւ, պճպրճոցի ձայն լսեց:
 «Երևի քաջք է», մտածեց Յովհաննէսը եւ վախից սկսեց
 փախչել: Հակառակի պէս կրակախառանիչը ոտովն ընկաւ եւ
 նորա ծայրը ձակատին դիպաւ: «Վայ, Աստուած, վայ, օգ-
 նեցէք, օգնեցէք». գոռաց Յովհաննէսը եւ կամենում էր
 դուրս փախչել տանիցը. բայց դուրս վազելիս տրեխի ծուպը
 դրան տակովն եղաւ եւ Յովհաննէսը փռուեցաւ սեմի
 վերայ ու ողբալի ձայնով գոռում էր. «Վայ Աստուած,
 վայ, օգնեցէք, ազատեցէք. քաջքը բռնել է ինձ»:

Հարևանները լսեցին այս գորգոռոցի ձայնը, եկան
 բարձրացրին կիսակենդան Յովհաննէսին, բայց երբ իմա-

ցան, թէ բանն ինչու մն է, սկսեցին նորա վերայ ծիծաղել: Յետոյ շատ երկար ժամանակ ամենքը բարկացնում էին Յովհաննէսին և ասում՝ թէ նա ինչպէս վախեցատաշտի խմորից, անկիւնում դրած կրակախառնիչեց և իւր տրխի ճուպերից:

«Սուրբ» ծառ

Ելնեմ ծառը զարդարեմ,
Վերգամ տակը մխիթարեմ,
Հաւի վառիկը մորթեմ,
Տանեմ գետը լուանամ,
Եփեմ ու չորանին տամ:

Զորանն ինձ մի ոխչար տայ:

Ոչխարըն Աստուծուն տամ,

Աստուած ինձ մէկ եղբայր տայ:

Եղբայր, եղբայր, ջան եղբայր,

Ձանրս քեզ մտտաղ, եղբայր:

Կարայ եմ կարել, կարճ եկել,

Բուզմայ եմ շարել խոջ՝ եկել,

Ճնճղուկի լեզուն մեղրով

Քեզ համար եմ տապակել:

40. Մարդիկ հասակներին և պարսպմունքներին համեմատ:

Մանուկ. Պասանի. Երիտասարդ. Ծերունի. Պառաւ. Վաճառական. Արհեստաւոր. Զորական. Քահանայ. Աստիճանաւոր. Պարտիզպան. Մուրացկան . . .

* * *

Աւածիւր. Աղքատն ունի հաց ու պանիր, գելնորը քունը չի տանել:— Աղքատ ու հպարտ:— Իարեւնին դանակ չի լինել, ջուհակին պատան:— Նրեխն ասին՝ ինչք ես լալիս, ասաց՝ խօսքս անց ա կենում, կնդուր:

Հանելուկ:

Ծեր Յհանը դուրս եկաւ դաշտը. շարժում էր իւր թևերը և միշտ նորանցից թռչուններ էր դուրս թողնում: Նա շարժեց չորս անգամ և դուրս արձակեց ընդամենը տասներկու թռչուն: Նրբ թռան— գնացին առաջին երեքը, ցուրտն սկսեց, գետերը սառան, մարդիկ մրսեցան: Նրբ թռան երկրորդ երեքը, եղանակը տաքացաւ, շոգերն սկսեցին, արտերն ու պտուղները հասան: Նրբ դուրս թռան մնացած երեքը, փչեց սառը քամին, սկսեցին անձրևներ և մառախուղներ:

Ծերունու թռչունները հասարակ չէին. նորանցից ամեն մէկը ունէր չորս թև, իւրաքանչիւր թևի վերայ եօթը փետուր, իսկ փետուրների մի կողմը սև էր, միւսն սպիտակ: Ամեն մէկ թռչուն, իւրաքանչիւր թև և ամեն փետուր իւր անունն ունէր:

Ի՞նչ է լինում գարնանը օդի մէջ, գետերում, դաշտերում, անտառներում:

Ի՞նչ է լինում ամառը օդի մէջ, գետերում, դաշտերում, անտառներում:

Ի՞նչ է լինում աշնանը . . .

Ի՞նչ է լինում ծմեռը . . .

Օրորոցի երգ *

Քուն եղեր, բալաս, աչքըդ խուփ արաս,
Նախշուն աչերուդ քուն թող գայ վերայ.

Օր—օր—օր բալաս, օր—օր ու նանի,
Իմ անուշ բալես քունը կը տանի:

Ոսկի խաչ վզդեդ՝ քեզի պահապան.
Նարստ կապել է ծարէն տէր բարան.

Օր—օր—օր բալաս, օր—օր ու նանի,
Իմ . . . քունը կը տանի:

Մաւի հիւուններ կախել եմ ես աչքդ ահ
Նաղար չես առնուլ, քուն եղեր, մի լար.

Օր—օր—օր
Այս քանի՛ մօրդը անքուն աչքովը

Անցել է օրեր օրոցքիդ քովը.
Օր—օր—օր

Օրորոցքդ օրրեմ, օրով բոյ քաշես,
Մըզկտան ձայնով սիրտս չը մաշես.

Օր—օր—օր
Դուն ալ քուն եղեր, ինձի ալ քուն տուր,

Սուրբ Աստուածամայր մանկիկիս քուն տուր.
Օր—օր—օր բալաս

ԳԻՒՂԱՅԻՆ ԵՒ ԱՐՁՐ

1. Կարտոփիլ:

Գիւղացին և արջը բարեկամացան և միասին խորհուրդ արին, որ կատփիլ ցանեն: Գիւղացին ասաց.

«Արջ բարեկամ, արմատն ինձ, գլուխը քեզ»: Արջը համաձայնեցաւ Նատ լաւ կարտփիլը գուրս եկաւ: Գիւղացին վեր առաւ արմատի կարտփիլներն, իսկ վերևի չոփերը տուեց արջին: Արջը շատ էլ փրնթփրնթաց, բայց ի՞նչ կարող էր անել:

2. Յորեն:

Միւս տարի գիւղացին նորից ասաց արջին. Արջ եղբայր, արի էլի միասին ցանք անենք:

— Լաւ, պատասխանեց արջը. միայն այս տարի ես արմատը կը վերառնեմ, իսկ դու վերցրու վերևի մասը:

Գիւղացին համաձայնեցաւ, բայց այս անգամ կարտփիլի փոխանակ ջորեն ցանեց: Նատ առատ ջորեն դուրս եկաւ: Գիւղացին վեր առաւ հասկերը, իսկ արջին մնաց արմատները:

Ի՞նչ բոյսեր դիտէք, որոնց արմատն ենք ուտում.
Ի՞նչ բոյսեր դիտէք, որոնց վերին մասն ենք ուտում:

41. Տօներ: *

Աստուածամօր ծնունդը. Աւետումն. Քրիստոսի ծնունդը. Մկրտութիւնը. Տեառնընդառաջ. Ծաղկազարդ կամ Քրիստոսի զալուստը. Զատիկ կամ Սուրբ Յարութիւն. Համբարձումն. Հոգեգալուստ. Վարդապետ. Վերափոխումն Աստուածածնի. Խաչվերաց. . . .

Առաջինը. Կարմիր ձուն զատիկին կը սաղէ:— Տարին մի զատիկ, այն էլ նաւակատիկ:— Ագռաւի բերնով վարդապետին ձին կը գայ:

Հանելուկներ. Երեք ոտնէն, մէկ մորուսէն, կայ- ներ կուտէ մեր հօր քիսէն:—Երկէն աղէք, ծէրը ծաղիկ:

Նուրին:

Նուրին—Նուրին եկել է, Եղ բերէք պոքաը քսենք,
Աղբահուրին եկել է, Զուր բերէք գլխին ամենք,
Շիւայ շապիկ հագել է, Մեր նուրինն փայլ տուէք,
Կարմիր գօտիկ կապել է. Ուտենք, խմենք, քէֆ անենք:

Ճշանակ:

Ճըւ, Ճըւ, Ճշանակ, Սե եզը մատաղ անենք,
Ատուծոյ դուռը բանանք, Պողերը չարախն անենք,
Դուրսը ժամ ասենք, Տակը նստենք, քարգահ անենք:
Ներս գանք, պատարագ անենք:

Սուրբ Սարգսի երգը:

Ալէլուիա, ալէլուիա.
Հըրէս եկաւ մի ձիաւոր,
Լախտը ձեռին քաջ ձիաւոր,
Աջու ձեռին Աւետարան,
Ձախու ձեռին Սաղմոսարան,
Աջով գրէր, ձախով ջընջէր,
Ձախով գրէր, աջով ջընջէր:
Բարեկամ, երեխայիդ անունն ի՞նչ է:
Ձեր . . . թախտին նստի,
Փափուկ ձեռը ջէրը տանի,
Հինգ արասին ջէրից հանի
Սուրբ Սարգրսին մատաղ անի:

ԽՈՐԱՄԱՆԿ ԱՂՈՒԷՍԻ ՄԱՍԻՆ

1. Գիւղացու վեշտը.

Գիւղացին իւր ցաւերը զանգատեցաւ որսորդին՝ թէ աղուէսը գողացել է նորա հաւանոցից երկու հաւ և մի բաղ, թէ նա ամենեին չէ վախնում շանից, որ բա- գումը կապած՝ ամբողջ դիշեր հաջում է, իսկ եթէ թա- կարդ է սարքում և վերան էլ փափուկ մնի կտոր է դը- նում, առաւօտը տեսնում է, որ խորամանկ կենդանին պտոյտ է արել թահարդի չորս կողմով, իսկ մինն ձեռք տալ էլ չէ կամեցել: Որսորդն ականջ դրեց գիւղացու գո- ղաօսին և ասաց. լաւ, այժմ մենք կը տեսնենք, թէ մե- զանից ով աւելի խորամանկ է:

2. Որսորդի դիտաւորութիւնը.

Ամբողջ օրը որսորդը հրացանն ուսին, շունը յետե- լից, ման էր դալիս աղուէսի հետքերով, որ պարզ երևում էին ձիւնի վերայ, և կամենում էր իմանալ, թէ որտեղից է գալիս նա բազր: Յերեկը այդ խարդախը քնում էր իւր խոր որջի մէջ, ոչինչ չէր իմանում—ահա այդ ժամանակ պետք էր բանը սարքել: Որսորդը նորա ձանապարհի վե- րայ մի փոս փորեց, փոսի երեսը ծածկեց տախտակներով, վերան հող ածեց, իսկ հողն երեսից—ձիւն: Մի երկու քայլ հեռու՝ նա ձգեց սատկած ձիու մնի կտոր: Երեկո- յեան նա հրացանը ձեռին մտաւ իւր պատրաստած փոսի մէջ և այնպէս նստեց, որ ամեն բան տեսնէ և արձակելն էլ յարմար լինի.—ճստեց և սպասեց:

3. Աղուէսի զգուշութիւնը:

Մթնեց: Լուսինը դուրս եկաւ: Զգուշութեամբ, իւր շուրջը նայելով և ականջ դնելով դուրս սողաց աղուէսը իւր որջից, բարձրացրեց ցուակը և հոտ քաշեց. նա իսկոյն զգաց ձիւ մսի հոտը, վազեց մեղմ ընթացքով դէպի այն տեղը և յանկարծ կանգնեց, ականջները սրեց. տեսաւ խորամանկը, որ այդ տեղ նոր ածուածք կայ, որ երեկ չկար: Այս ածուածքը, ինչպէս երևում է, նորան անհասկնալի էր անում և հարկադրում էր մտածել. նա սկսեց հեռուից սրտել այդ ածուածքի շուրջը, հոտուտել, ականջ դնել, դետնից կպչել և երկար նայել մսին, այնպէս որ մեր որսորդը ամենեւին չէր կարող արձակել նորա դէմ իւր հրացանը—հեռու էր:

4. Ով ում խաբեց:

Մտածեց մտածեց աղուէսը—և յանկարծ, ամենայն արագութեամբ, վազեց անցաւ ածուածքի և մսի միջով: Որսորդն զգուշացաւ, հրացանը շարձակեց: Նա հասկացաւ, որ խորամանկ կենդանին փորձ է փորձում, թէ արդեօք ոչոք չկայ նստած ածուածքի յետևը, և եթէ նա արձակէր հրացանը, կարող էր սխալուիլ և նորան էլ աչքով երացով չէր տեսնիլ: Այս փորձից յետոյ աղուէսը միամտովում է. ածուածքը նորան էլ չէ վախեցնում. համարձակ քայլերով մտանում է նա մսին և ուտում է ամենայն զօհանակութեամբ: Այդ ժամանակ որսորդը իւր

թաղկացած տեղից զգուշութեամբ նշան է դնում, որ չը սխալուի, և բըմբ—արձակում է. հրացանը: Աղուէսը դիտադրը է գալիս ու սաստկում:

ՀԱԻԸ ԵՒ ԲԱԳԻ ՎԱՌԻԿԸ

1. Պառաւը հաւանոցում:

Պառաւը շատ վաղ պառաւը գնաց հաւանոցը մի կլթոց ձեռքին: Կլթոցի մէջ խոտ էր ածած, իսկ խոտի վերայ դարսած էր տասներեք հատ ձու: Պառաւը դրեց կլթոցը մի տաք տեղ և նորա վերայ թուխս նստացրեց մի գանգրաւոր հաւ: Հաւանոցը մութն էր և պառաւը չկարողացաւ նկատել, որ ձուերից մինը քիչ փոքր էր միւսներից և ոչ թէ սպիտակ, այլ կանանչաւուն:

2. Ի՞նչ դուրս եկաւ ձուերից:

Հաւը ճշտութեամբ նստեց ձուերի վերայ. միայն վեր էր կենում կուտ ուտելու և ջուր խմելու և նորից վազում էր իւր տեղը: Անցկացաւ երեք շաբաթ, և ձուերի միջից սկսեցին վառիկներ դուրս գալ. ձագը ներսից կտուցով խփում էր ձուի կեղևին, կոտրում էր նորան, դուրս էր սողում և իսկոյն վազում էր ճիճուններ որոնելու: Կանանչաւուն ձուից ամենից ուշ ձագ դուրս եկաւ և դուրս եկածն էլ ամենեւին նման չէր միւսներին: Նա կողը էր, աւելի բրդոտ, դեղին, ոտները կարճ—կարճ, քիթը լայն, մանգալիս էլ օրորվում էր, այս ու այն կողմն էր ընկնում:

Տեսնում է հաւը, որ այս ձագը բոլորովն ուրիշ տեսակ բան է, բայց էլի պահպանում ու կերակրում է նորան, ինչպէս միւսներին.— Հէնց որ տեսնում է ցինը, սկսում է իւր թւերի տակ ժողովել ինչպէս բոլոր վառիկներն, այնպէս էլ սորան:

3. Ա՛ւր կորաւ այդ վառիկը:

Վառիկները մեծացան: Հաւը նորանց տարաւ լճի ափը, ուր շատ ճիճուներ կային և հողն էլ աւելի փափուկ էր քջուջ անելու համար: Հէնց որ կարճատա վառիկը տեսաւ ջուրը, իսկոյն ընկաւ նորա մէջ: Հաւն սկսեց կրկնաւ թւերը թափահարելը դէպի ջուրը վազել միւս վառիկները նմանապէս շփոթուեցան, վազվզեցին, ծվծվացին. փոքրիկներից մինը երկիւղից թռաւ, կանգնեց մի քարի վերայ և առաջին անգամ երգեց՝ ծո՛ւ—ըո՛ւ—ըո՛ւ: Բոլոր ձագերը շփոթուեցան. իսկ կարճատա ձագը հանդարտ լողում էր ջրի երեսին, ոչինչ բանից չէր վախենում և ջուրը ձեղքում էր իւր թաղանթապատ թաթիկներով: Հաւի կրկնոցի վերայ դուրս վազեց պառաւը: Հէնց որ տեսաւ նա, թէ ինչ է պատահում, իսկոյն բացազանչեց. Ա՛խ, ինչպէս սխալուել եմ. մթնումը չեմ կարողացել նկատել, որ հաւի տակ բազի ձու եմ դնում: Այս ասելուց յետոյ՝ նա հազիւ կարողացաւ դէպի տուն քշել թուխսը:

ՕՁԸ ԱՌԱՋ ՏԱՐԱՅՆՈՂԻՆ ԿՐԿԾԻ:

Գիւղացին տեսաւ մի օձ, որ ցրտից սառել էր, վեր կաշաւ, դրեց ծոցումը և տաքացրեց: Օձը՝ տաքացաւ թէ չէ, դոււիւր հանեց, յարձակուեցաւ գիւղացու վերայ և կամենում էր կծել նորան: Գիւղացին ասաց. «Ա՛յ օձ, ես քեզ տաքացրի, մեռնելուց ազատեցի, որ ինձ կծե՞ս»: Օձը պատասխան տուեց. «Աստուած մեզ միայն կծելու չնորհք է տուել. մենք աւելի պէտք է մարդկանց կծենք, եթէ նորանք մեզ ազատած էլ չենին, որովհետեւ մարդու պէս ասերախտ արարած չկայ աշխարհումս»: Գիւղացին ասաց. «Ա՛յ օձ, արի ինձ մի կծիր, քո ձեռքովդ իմ դատաստանս մի կտրիր, թող կանչենք երեք դատաւոր և նորանք մեր դատաստանն անեն»: Օձը համաձայնեցաւ. կանչեցին մի պառաւ ձի: Ձին ասաց. «Մարդը ամենից ասերախտն է աշխարհիս երեսին. ես նորան քանի քանի տարի է ծառայում եմ, նորա կեանքը պատերազմների մէջ աղատել եմ, նորան մինչև այսօր շալակած ման եմ ածել

և հիմայ, որ ծերացել եմ, էլ երեսիս չէ մտիկ տալիս և կամենում է ինձ մորթել տալ, որ կաշիս ծախէ:»

Յետոյ կանչեցին մէկ ծեր գոմէշ: Գոմէշն ասաց. «Մարդու պէս պարտաւտ արարած չեմ տեսել աշխարհումս:— Քանի որ ես փոքր էի և ուժեղ, նա ինձ լծեց իւր սայլում, արօրում, ցաքանում, և ամեն կերպով ծառայեցրեց ինձ. հիմայ երբ մի փոքր ծերացել եմ, կամենում է ինձ մորթել, իմ միտն ուտել և կաշուիցս իւր համար արեխններ շինել:»

Գիւղացու բռնը վատ էր. մի դատաւորն էր միացել: Կանչեցին աղուէսին: Աղուէսը՝ տեսնելով թէ բանն ինչ տեղն է հասել՝ փսփսաց գիւղացու ականջումը. «Եթէ ինձ մի գեր հաւ կը խոստանաս քո հաւաքունից, ես քեզ կ'ազատեմ»: Մարդը գլխով արեց: Աղուէսն այսպէս սկսեց խօսել. «Օձ եղբայր, ես ամենից առաջ շատ եմ զարմանում, թէ ինչպէս ես դու տեղաւորվում այս ծակի մէջ. չէ, ես չեմ հաւատում, այս քո բունը չ'պէտք է լինի. խնդրեմ մի փորձի համար ներս սողա սորա մէջ, տեսնեմ: Օձը ներս սողաց: Խորամանկ աղուէսը նորա բնի բերանը մեծ քարով ծածկեց և խեղճ գիւղացուն օձից ազատեց:

Միւս օրը՝ առաւօտեան, աղուէսը գնաց գիւղացու տուն՝ հաւն ստանալու: Գիւղացին քնած էր. նորա ծառաները սաստիկ թակեցին խեղճ աղուէսին և ճանապարհ գցեցին: Այն ժամանակ աղուէսը՝ թափ տալով իւր պոչը՝ ասաց. «Ճշմարիտ որ մարդը շատ պարտաւտ է եղել:»

Թռչնակ (երգ) *

Մանուկներ.

Սիրուն թռչնակ, բանուեցար,
Յանցից չես ազատուիլ
Ոչինչ բանով աշխարհում
Քեզնից չենք բաժանուիլ:

Թռչնակ.

Ա, ի, ձեր ինչի՞ն եմ պէտք ես,
Սիրելի մանուկներ.
Թողէք ինձ ազատ թռչեմ,
Բացէք ցանցիս դռներ:

Մանուկներ.

Չէ, չէ, թռչնակ, չենք թողնիր,
Գու մեզ մօտ կը մնաս.
Մենք քեզ շարքէ հաց կըրանք,
Կ'ուտես, կ'ուրախանաս:

Թ ո չ ն ա կ .

Ա խ , շաբրէ հաց չեմ սիրում ,
Քաղցրեղէն չեմ ուտում .
Թողէք , դաշտի մորեխներն
Նաբրից լաւ եմ հաշուում :

Մ ա ն ու կ ն եր .

Ա յնտեղ , դաշտում ձմեռը
Գուցէ ցրտից մեռնիս ,
Իսկ մեզ մօտ ոսկուց շինած
Վանդակի մէջ կ'ապրիս :

Թ ո չ ն ա կ .

Օ , մի վախէք՝ ձմեռը
Տաք կողմեր կը թռչնեմ ,
Իսկ բռնուած՝ դրախտն էլ
Ինձ բանտ կը համարեմ :

Մ ա ն ու կ ն եր .

Թ ո չ ն ա կ , թ ո չ ն ա կ , մենք ինչպէս
Քեզ կը փայփայէինք ,
Չէինք թողնիլ , որ ախրես ,
Միշտ կ'ուրախացնէինք :

Թ ո չ ն ա կ .

Հ աւատում եմ . բայց ձեր սէրն
Ինձ միշտ կը փնտսէր ,
Որովհետեւ այդ կերպով
Աչքս յաւիտեան կը փակուէր :

Մ ա ն ու կ ն եր .

Ճ շմարիտ է , ով թռչուն ,
Գերութեան չես տանիլ .
Աստուած քեզ հետ , դէ՛հ թռի՛ր ,
Ազատ , ուրախ եղի՛ր :

Հ Ր Ա Ւ Է Բ .

Եկէք , բարեկամք , եկէք ,
Արագ՝ արագ վազեցէք .
Դասի սեղանը դրած է ,
Իսասգրքերը բերած է .
Ժամանակ է , վազեցէք ,
Եկէք , բարեկամք , եկէք :

Գ իւղացին *

(Մանկական խաղ 1)

Գ իւղացին ո՛նց է անում	Սիրուն ցորենն հնձելիս ,
Իր արտումը բանելիս ,	Աշխատելով անգաղբում :
Արիւն քրտինք թափելիս ,	Գ իւղացին ո՛նց է անում :
Երբ որ ցորեն է ցանում :—	Ահա այսպէս անում է :
Գ իւղացին ո՛նց է անում :	Երբ ցորենը հնձում է ,
Ահա այսպէս անում է	Լա , լա , լա , և այլն :
Երբ ցորենը ցանում է .	Գ իւղացին ո՛նց է անում
Լա , լա , լա (4 անգամ) :	Երբ անհամար հասկերը
Գ իւղացին ո՛նց է անում	Ծածկում են իր արտերը .
Իր արտումը բանելիս ,	Երբ իր ցորենն կրում է

1) Այս խաղերի մասին տես բացաղբական գրքի մէջ :

Գիւղացին ո՞նց է անում:
Ահա այսպէս անում է
երբ ցորենը կրում է.

Լա, լա լա և այլն:

Գիւղացին ո՞նց է անում

Արտիցը յետ դառնալով,

Ամբարը լե ցորենով,

երբ իր ցորենն է կալում

Գիւղացին ո՞նց է անում:

Ահա այսպէս անում է,

երբ ցորենը կալում է:

Լա, լա, լա, և այլն:

Գիւղացին ո՞նց է անում,

երբ խրճիթը յետ դալիս

Պարզ անկողին մտնելիս.

Բուքքամուց անհող լինում:

Գիւղացին ո՞նց է անում:

Այսպէս քնում է խաղաղ

Սիրտը հանդիստ և ուրախ

Լա, լա, լա, և այլն:

Ապա անհող գիւղացին,

Յետ ծանր աշխատանքին,

Նոր ոյժ, նոր սիրտ է առնում,

Զբօսնում է ու երգում:

Լա, լա, լա, և այլն:

Հանելուկների բացատրութիւնները

Երևո.

«37»—1. Փետուրէ գրել:—2. Հոլ (բղղան, Թօխաճ):

«39»—1. Զու: 2. Զուր—դեռ: 3.—Իլուխ շաքար:

«40»—1. Մէկ և երկու.—2. Հինգը բաժանած երեքի մէջ:

«43»—1. Հրացան:—2. Թուր, դաշոյն:

«45»—1. Սեղան:—2. Հեշտակու (տամախոր):

«48»—1. Կող:—2. Փեղ:—3. Կրկն:

«51»—Արեգակ:

«54»—1. Թուղ:—2. Յորեն:—3. Նուշ—4. Մանիշակ:

«56» 1. Ոսկի և արծաթ:—2. Ոսկի:

«60»—1. Բերան, ախանջներ, աչքեր:—2. Քելթ:

«68»—Բերան և առամներ:—2. Ձեռներ և ոտներ մասները:

«73» Կարդալ գրել—ուտում:

«75»—Մարդս մանկական, աչքական և գոտամեալ հասակ-
ները մէջ:

«88»—Մոմակալ և պատուի

2n

 A collection of handwritten marks on the left page, including several sharp diagonal lines, a large area filled with dense cross-hatching, and various other scribbles and short strokes.

 A few faint, light-colored handwritten marks or scribbles on the right page, appearing as thin, irregular lines.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0666844

